

Familieterapeuten i en barnevernsskontekst.

Diskursanalyse av familieterapeuters arbeid med
hjelpetiltak i barnevernet.

Liv Heidi Koppang

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i familieterapi og systemisk arbeid

Antall ord: 25 315

31.05.2019

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvalitativ studie basert på intervjuer av familierapeuter ved to ulike barneverntjenester i østlandsområdet vinteren 2019. Problemstillingens som besvares i oppgaven er:

Hvilke diskursive dilemmaer oppstår når man som systemisk orientert familierapeut arbeider i en barnevernkontekst, og hvordan kan disse dilemmaene påvirke arbeidet med hjelpetiltak?

Spørsmålene besvares med en diskursanalytisk tilnærming, der jeg ut fra min analyse fant at familierapeutene opplever mange diskursive dilemmaer i sitt arbeid med hjelpetiltak i barneverntjenesten. Jeg fant også at disse dilemmaene i stor grad påvirker familiene som mottar veiledning. Dilemmaene handler om balansen mellom hjelper og kontrollør, mellom tradisjonelle diskurser i barnevernet og familierapeutiske ideer, mellom tidspress og tid til endring og mellom faktabaserte fortellinger om familier og utvidelser av familiers narrativer. Disse dilemmaene påvirker familienes muligheter til å ta imot hjelp, til å åpne opp for egen sårbarhet, til å medvirke i egen sak og til å oppleve at de er en verdig dialogpartner.

Det har i arbeidet med denne oppgaven vært viktig for meg å se på hvilke muligheter familierapeuter har til å snakke frem forandring av asymmetriske maktforhold mellom barneverntjenesten og familier, og jeg fant at familierapeuter er med på å endre praksis når de snakker frem systemiske perspektiver til andre ansatte og når de møter familiene med ideer om at virkeligheten konstrueres i dialogen med den andre.

Emneord: familierapi, diskursanalyse, diskursive implikasjoner, dilemmaer, språk, makt, sosialkonstruksjonisme, poststrukturalisme.

Keywords: family therapy, discourse analysis, discursive implications, dilemmas, language, power, social constructionism, post-structuralism.

Forord

Jeg kan se for meg arbeidet med denne oppgaven gjennom den narrative metaforen «livets tre», der hver del av treet har sin betydning som gir dette arbeidet en ramme, skaper en sammenheng for prosessen og ikke minst forankrer det hele i et utvidet relasjonelt perspektiv.

Røttene: (*symbolet på hvor man kommer fra*). Mine røtter er de menneskene som holder meg fast i noe kjent og trygt, de som gjør at jeg kan gå ut på vandring i det ukjente og som alltid tar meg imot og viser nysgjerrighet for det jeg har erfart der ute i livet. Disse menneskene er familien min, mine foreldre, brødre, min kjære Steffen og vår lille Oliver. Takk for at dere har dyttet meg fremover, heiet på meg og holdt ut med meg helt til mål!

Stammen: (*symbol på evner og ferdigheter*). Arbeidet med denne oppgaven har gjort meg nysgjerrig på kvalitativ forskning, det har utviklet meg som student, inspirert meg til å utforske rollen som forsker og intervjuer og ikke minst gitt meg følelsen av å mestre noe så skremmende som å skrive en masteroppgave.

Jordsmonnet: (*symbol på det du er glad for i hverdagen*). Endelig kan hverdagen frigjøres til mer tid med venner og familie, jeg gleder meg!

Grenene: (*symbol for håp og drømmer*). Jeg håper at informantene og andre familieterapeuter kan lese denne oppgaven og få inspirasjon til å fortsette sitt arbeid for familiene som trenger tiltak fra barneverntjenesten, jeg drømmer om at det på sikt vil finnes en arena for hjelp til familier i barnevernet som inviterer til samarbeid, åpenhet og muligheter for alle.

Bladene (*symbol på betydningsfulle personer*) Bladene er mine venner, den gode gamle veiledningsgruppa fra studiet, og ikke minst «støttegruppa» for oss som måtte utsette innlevering av masteroppgaven til i år. Takk for støtte, veiledning, fellesskap og samarbeid gjennom denne prosessen.

Fruktene: (*symbolet på det du har fått av andre*). Uten velvilje og innsats fra mine informanter kunne ikke denne oppgaven blitt til, takk for at dere har stilt dere til disposisjon med deres refleksjoner og kloke ord om det dere erfarer i feltet. Og takk Halvor for din uvurderlige veiledning gjennom en lang prosess, takk for tilgjengelighet og oppmuntring, og ikke minst humoristiske innspill. Takk for tålmodigheten, heldigvis ble det levering før Dovre falt.. ☺

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	7
1.2 PROBLEMSTILLING	9
1.3 OPPBYGNING AV OPPGAVEN.....	10
2. TEORI	11
2.1 KONTEKSTAVKLARING.....	11
2.1.1 Barnevernets hjelpetiltak	11
2.1.2 Veiledning.....	12
2.1.3 Tiltaksplanen	12
2.1.4 Barneverntjenestens organisering	13
2.1.5 Barnevernsarbeideren	13
2.1.6 Barnevernsarbeidernes status og rolle.....	14
2.2 VEILEDENDE FORELDREPERSEKTIVER I BARNEVERNET	14
2.3 UTVIKLINGSLINJER I BARNEVERNET	16
2.4 MELLOM HJELP OG KONTROLL.....	16
2.5 FAGLIGE TEORIER KNYTTET TIL FAMILIETERAPI OG SYSTEMISK ARBEID	17
2.5.1 Systemteorien.....	17
2.5.2 Første fase.....	18
2.5.3 Andre fase.....	18
2.5.4 Tredje fase.....	19
2.6 VITENSKAPELIG STÅSTED	20
2.6.1 Postmodernisme.....	20
2.6.2 Sosialkonstruksjonisme og poststrukturalisme	20
2.6.3 Strukturalisme og poststrukturalisme	21
2.6.4 Språket.....	21
2.6.5 Makten	22
2.7 METAFORTELLINGER OG FREMVEKST AV INSTITUSJONER.....	24
2.8 LITTERATURSØK.....	24
2.9 TIDLIGERE FORSKNING	26
2.9.1 Om hjelpetiltak	26
2.9.2 Om språket i barnevernet.....	28
2.9.3 Om former for råd og veiledning som trengs i barnevernet	30
3. METODE	32
3.1 KVALITATIV METODE	32
3.1.1 Sosialkonstruksjonistisk forskning.....	32
3.2 DISKURSANALYSE.....	33
3.2.1 Hva er diskursanalyse?.....	33
3.3 UTVALG OG REKRUTERING AV INFORMANTER	34
3.3.1 Intervjuguiden	35
3.3.2 Kvalitativt intervju	35
3.3.3 Transkripsjonene	36
3.4 SVAKHETER VED DET METODISKE GRUNNLAGET I OPPGAVEN	37
3.4.1 Mulige konsekvenser av diskursiv produksjon	38
3.5 DATAANALYSE.....	39
3.5.1 Hvordan kommer diskursene til uttrykk, og hvordan finner jeg dem?.....	39
3.6 VALIDITET OG OVERFØRBARHET	43
3.7 DISKURSANALYSENS BEGRENSNINGER	44
3.8 ETISKE REFLEKSJONER.....	45

4. PRESENTASJON OG DRØFTING AV FUNN.....	46
4.1 MELLOM 1. OG 2.ORDENS KYBERNETIKK.....	46
4.1.1 Å trekke på tradisjonelle diskurser.....	50
4.2 PROBLEMDEFINERING OG NARRATIVER.....	55
4.3 SYSTEMISK ARBEID UNDER PRESS.....	63
4.3.1 Endrings- og kvalitetsdiskurser.....	64
4.5 INSTITUSJONALISERINGSPROSESSER.....	70
4.5.1 Om å snakke frem familierapien.....	73
6. OPPSUMMERING.....	76
7. AVSLUTNING.....	78
LITTERATURLISTE.....	79
VEDLEGG.....	85

1. Innledning

”Fire ganger har jeg sett på nært hold barn vokse inn i språket. Først ordene – mamma, sol, saft – så setningene – se katten spiser – og så sitter de der plutselig og fører lange samtaler om ting jeg ikke kan forstå hvordan de kjenner til. Språket har gått fra å være ett ord her og der til å bli en strøm, en flom, et stryk av ord og begreper og forestillinger. Og alt kommer utenfra – ikke ett av ordene, ikke ett av begrepene, ikke en av forestillingene er deres egne. Likevel er de seg selv, det er det ingen tvil om, det egne skinner alltid like sterkt i dem. Jeg er jeg, du er jeg, vi er jeg” (Karl Ove Knausgård, 2019).

På min leting etter hvor ordene, begrepene og forestillingene kommer fra opplevde jeg et rastløst ubehag; for hvem er vi bak ordene dersom vi skal ta innover oss det diskursanalytiske prinsipp om at alt vi sier er sagt før oss, vil alt vi sier kreve en referanse, et dykk i historien og en analyse. Hvor skal da grensene settes for hva som kan kalles egne tanker og ord?

Det befriende og oppløftende med dette arkeologiske arbeidet har vært å oppdage at gjennom analyse av diskursene bak ordene får vi en større bevissthet rundt hvilke diskurser vi ønsker å forstå eller ikke forstå oss selv innenfor, og vi blir klar over hvilke muligheter som ligger i språket og i samtalen, muligheter til å forandre de diskurser som oppleves maktfulle og nedtrykkede. Det å oppdage hvilken kraft det ligger noe så enkelt som språk har gjort arbeidet med denne oppgaven spennende og meningsfullt. Gergen og Gergen (2005 s.10) formulerer det slik:

«Når vi taler sammen, lytter til nye stemmer, stiller spørsmål, overvejer alternative uttrykk og leger på randen av fornuften, overskrider vi tærskelen til nye verdener af betydning. Sammen kan vi skabe fremtiden».

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Så lenge jeg kan huske har jeg vært opptatt av mellommenneskelige relasjoner. Jeg har studert mennesker, undret meg over deres ulikheter og vært nysgjerrig på deres forståelse av sammenheng og mening. Denne nysgjerrigheten fikk et nytt fundament å

stå på da jeg fikk innsikt i sosialkonstruksjonisme og diskursanalyse. Disse to perspektivene på vitenskap har i stor grad gitt retning for temaet i min masteroppgave.

Det er viktig at jeg gjør rede for mitt personlige ståsted i møte med denne problemstillingen, det vi kaller forforståelse. Aadland (2011 s. 181) beskriver forforståelsen som de forutsetningene vi bringer med oss i møte med verden, det som avgjør om vi finner mening i en tekst eller handling, det som hjelper oss til å finne et system og en orden i det vi står ovenfor. De første menneskene som hjalp meg å finne mening og trygghet i verden, var min familie. At vi blir «et jeg» i møte med den andre og gjennom de kontekster vi til enhver tid beveger oss i har blitt viktig i min forståelse av hva som har formet meg til den jeg er, den jeg blir og den jeg ønsker å være i verden.

Da jeg for snart 7 år siden begynte å jobbe i barneverntjenesten ble det synlig for meg at min faglige identitet måtte formes inn i barneverntjenestens måte å reflektere på, deres måte å produsere tekst på og deres måte å snakke om barn og familier på. Jeg kjente ofte et snev av ubehag ved å innordne meg i denne praksisen, fordi jeg opplevde at jobben min alt for ofte var å formidle barns forstyrrede utvikling, foreldrenes manglende omsorgskompetanse og deres manglende veiledningskompetanse. Jeg måtte stå til ansvar for og ikke minst forsvare systemets måte å håndtere utfordringer på, dette fikk meg til å lure på hvorfor vi som tjenesteyter ikke kunne vise selvrefleksjon og være åpne på at barneverntjenesten også kunne gjøre uhensiktsmessige vurderinger. Min opplevelse var at foreldres veiledningskompetanse ikke alltid var så lett å hente frem når de stod i svært krevende livssituasjoner eller at barnas utvikling ikke alltid bare var forstyrret, men også full av unntak fra det forstyrrede.

Etter hvert ble denne problemmettede måten å snakke, skrive og jobbe på vanlig for meg, jeg internaliserte tenkningen og jeg ble i økende grad opptatt av å fremme barneverntjenestens interesser. Jeg tenker at jeg ble en del av diskursene dette systemet representerte, og de samme diskursene ble derfor også mindre og mindre synlig for meg.

Årene etter jeg avsluttet mitt arbeid i barneverntjenesten jobbet jeg som veileder i en privat barnevernsaktør. Her jobbet jeg ofte med hjelpetiltak på oppdrag fra barneverntjenesten, og jeg møtte foreldre som fortalte at de mistenkte at barneverntjenesten hadde bestemt seg for hvem de var, de følte seg maktesløse i møte med systemet. Mange foreldre opplevde at det var meningsløst å skulle jobbe med endring når de tenkte at endringer ikke ville forandre oppfatningen barneverntjenesten hadde. Dette fikk meg til å reflektere over at det kanskje var en fordel at jeg ikke var en ansatt i barneverntjenesten, at jeg kom utenfra og dermed kunne få en annen rolle i møte med familiene. Gjennom min rolle kunne familiene i større grad snakke om de utfordringene de hadde i møte med barneverntjenesten, barneverntjenesten ble noe utenfor vårt samarbeid og dette gav et godt grunnlag for videre samarbeid til å fortsette endringsprosessen.

Gjennom dette arbeidet ble jeg nysgjerrig på om konteksten vi jobber i preger oss og våre klienter i mye større grad enn vi er klar over, og jeg undret meg over hvordan de som jobber med familierapeutiske tiltak i barneverntjenesten opplever sitt veiledningsarbeid med familier.

1.2 Problemstilling

Med denne bakgrunnen er det med ydmykhet jeg står ovenfor problemstilling jeg ønsker å belyse i dette prosjektet. Jeg har selv kjent på kroppen hvor krevende det kan være å balansere mellom makt, hjelp og omsorg, spesielt i en stressende hverdag. Slik jeg forstår det, kan min egen erfaring være nyttig i arbeidet med oppgaven. På en annen side, kan mine erfaringer være med å påvirke min evne til å møte problematikken med et åpent sinn og en ikke-vitende holdning. Harlene Anderson (2003) har tatt til orde for en tilnærming til samtaler der man gjennom en ikke-vitende posisjon kan stille spørsmål som i liten grad skal legge føringer for, eller påvirke den andres mulighet til å fortelle sin historie. Det kan være vanskelig å møte denne problemstillingen med en ikke-vitende holdning og en intervjuguide som ikke er preget av mine egne ideer. Watzlawick, Weakland og Fisch (1980 s.13) skriver at; ”det kan være dristig å utforske det ukjente, men dristigere å undersøke det kjente”. Jørgensen og Phillips (1999 s. 31) nevner også denne utfordringen og skriver at det kan være vanskelig å studere diskursene man som forsker er tett på og har en mening

om. De oppfordrer til at man må forsøke å sette en parentes rundt seg selv og ens egen kunnskap, og på den måten forsøke å forhindre at ens egne vurderinger overskygger analysen. Jeg vil skrive mer om forskerens rolle i metodedelen av oppgaven. Med dette som utgangspunkt er det likevel med stor nysgjerrighet jeg går inn i temaet, nettopp fordi jeg selv har erfaring med å undre meg over de problemstillinger man som fagperson møter i barnevernsfeltet. Diskursbegrepet og diskursanalysen gir for meg en mulighet til å søke i denne nysgjerrigheten, og øke bevisstheten på at vi til enhver tid, i enhver kontekst beveger oss i et landskap av diskurser, noen er kanskje låsende, mens andre er åpne.

Etter fire år på familierapistudiet har jeg blitt opptatt av hvordan det er å være en systemisk familierapeut i en barnevernskontekst. Hvordan blir møtet mellom det systemiske og det normative? Hvordan er det å jobbe som en tjener for barnevernssystemet, og samtidig være familiens talsperson? Og hva blir konsekvensene for familien? Med disse spørsmålene som utgangspunkt blir min problemstilling:

Hvilke diskursive dilemmaer oppstår når man som systemisk orientert familierapeut arbeider i en barnevernskontekst, og hvordan kan disse dilemmaene påvirke arbeidet med hjelpetiltak?

1.3 Oppbygning av oppgaven

Oppgaven er delt inn i 5 kapitler. I dette kapitlet har jeg gitt leseren en kort introduksjon til utviklingen av temaet for oppgaven og problemstillingen. Videre vil jeg i kapittel 2 avklare konteksten for temaet, gi et innblikk i barneverntjenestens rammer, de ansatte og dilemmaer knyttet til deres arbeid. Jeg vil også presentere familierapien, mitt vitenskapelige ståsted i oppgaven og kort si noe om hvordan jeg funnet forskning og litteratur. I kapittel 3 skriver jeg om mine metodiske valg knyttet til kvalitativ metode, jeg gir leseren en innføring i diskursanalyse og utfordringer ved bruk av denne analysemetoden. Presentasjon av funn og drøfting av disse finner leseren i kapittel 4. I mine to siste kapitler avrunder jeg oppgaven med oppsummering av drøftingen og tanker om familierapeutens plass i barneverntjenesten.

2. Teori

I denne oppgaven vil jeg fokusere på familieterapiutdannende fagpersoner som jobber i barnevernet og utfører frivillige hjelpetiltak av typen råd og veiledning i hjemmet. Jeg vil i dette kapittel si mer om barnevernet, generelt om hjelpetiltak, veiledning i hjemmet, tiltaksplanen, organiseringen av barneverntjenesten og utfordringer knyttet til arbeidet i barneverntjenesten. Jeg vil skrive om den historiske utviklingen av familieterapi og systemisk praksis, plassere oppgaven innenfor rammen av sosialkonstruksjonisme og poststrukturalismens syn på språk og makt, jeg ønsker også å skrive kort om fremveksten av metafortellinger.

2.1 Kontekstavklaring

Barnevernet er en del av det offentlige velferdssystemet. Deres oppgaver er definert gjennom politiske visjoner og lovverk. Barnevernets funksjon er definert Barnevernloven (1992) § 1-1 til *«å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og bidra til at barn og unge får gode oppvekstvilkår»*.

Barnevernslovgivningen angir en juridisk problemløsningsmodell for barnevernsarbeidet som setter høye krav til utredningsarbeid og dokumentasjon av den virkeligheten de møter i sitt arbeid med familiene. Barnevernet følger derfor rådene prinsipper om skriftlighet i forvaltningen forøvrig, som preges av behov for tillitt, troverdighet og krav til etterprøvbarhet. Barnevernets rettslige rammer er bygget på hensynet til individets rettssikkerhet, slike institusjonelle normer speiler samfunnets positive holdninger til at dokumentasjon av faktum er mulig (Langsrud, Fauske og Lichtwark, 2019).

2.1.1 Barnevernets hjelpetiltak

Det biologiske prinsippet er lagt til grunn som et fundament i forvaltningen av barnevernet, man anser at det er til barns beste å vokse opp med sine biologiske foreldre. Barnevernet plikter derfor alltid å vurdere om familien kan nyttiggjøre seg av forebyggende hjelpetiltak. Slike tiltak kan være råd og veiledning i hjemmet, avlastning, besøkshjem, tilsyn i hjemmet, støttekontakt, familierådslag med mer (Aasberg 2008, i Horverak og Solstad 2008, gjengitt i Helsetilsynet, 2019).

Barneverntjenesten skal tilpasse hjelpetiltaket til de omsorgsbehov barn og familier

har, og bidra til å styrke foreldrenes omsorgsevner, samt hindre problemutvikling hos barn og familiens øvrige nettverk. Hjelpetiltak er et satsningsområde for barnevernet fordi man ønsker å redusere bruken av plassering av barn utenfor hjemmet. Derfor er det et stort fokus på familiers ressurser, og bruken av støttende funksjoner i familiens nettverk (Aspmo og Horverak 2008, gjengitt i Horverak og Solstad, 2008). Ifølge lovteksten, forarbeidene til loven og retningslinjene skal hjelpetiltakene ha et bredt anvendelsesområde, fra situasjoner der problemutvikling er i et tidlig stadium, til situasjoner der det foreligger dels alvorlig svikt i foreldrenes omsorg for barna. Hjelpetiltak er i prinsippet frivillig og krever at foreldrene aktivt samtykker. Det finnes anledning til å pålegge enkelte hjelpetiltak, men dette må vedtas som pålegg av Fylkesnemda (Christiansen, 2015). Det er de frivillige hjelpetiltakene jeg er opptatt av i denne oppgaven.

I utgangen av 2016 mottok 30 180 barn og unge i alderen 0-22 år hjelpetiltak i hjemmet (Statistisk sentralbyrå, 2017). Råd og veiledning er det mest brukte hjelpetiltaket (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2017 s. 9).

2.1.2 Veiledning

Ifølge retningslinjene fra barne- og likestillingsdepartementet (Bufdir, 2016b, gjengitt i Helsetilsynet 2019), gis det en bred definisjon av tiltaket som kalles veiledning. Det kan rettes mot både foreldre og barn, og tiltaket kan utføres av saksbehandlere, eksterne veiledere eller terapeuter. I Helsetilsynet sin gjennomgang skiller de mellom tiltaket som gjerne kalles råd og veiledning som ofte tar utgangspunkt i rådgivende samtaler med barn og foreldre utført av saksbehandlere, og tiltaket som heter veiledning i hjemmet, som defineres som mer grunnleggende endringstiltak for samspill og tilknytning, der målet er å jobbe med foreldrenes omsorgskompetanse, og er derfor et såkalt strukturerende tiltak (Bufdir, 2016b, gjengitt i Helsetilsynet, 2019). Det er i hovedsak de mer omfattende hjelpetiltakene det snakkes om i denne oppgaven, da alle mine informanter jobber med familier det knyttes mer omfattende bekymringer til.

2.1.3 Tiltaksplanen

En tiltaksplan er tenkt for å tydeliggjøre hva som er barnets særlige behov. Planen skal si noe om hvordan disse behovene skal imøtekommes. En tiltaksplan skal si noe

om omfanget av hjelpetiltakene, samt angi et tidsperspektiv for oppfølgingen av tiltakene (Bufdir, 2016b, gjengitt i Helsetilsynet, 2019).

2.1.4 Barneverntjenestens organisering

Barneverntjenestene i Norge organiserer sine tjenester i hovedsak ut fra generalist- eller spesialistmodellen. Dersom tjenesten er organisert ut fra en generalistmodell vil de ansatte ivareta hele prosessen fra vurdering av bekymringsmelding, vurdering av tiltak til gjennomføring av tiltak, og vurdering av henleggelse eller omsorgsovertakelse. Tjenester som er organisert etter spesialistmodellen vil ha ulike team som forvalter disse oppgavene. Det kan for eksempel være et mottaksteam som tar imot og vurderer bekymringsmeldinger, et barneteam som ivaretar saker som omhandler barn fra 0-12år, ungdomsteam som ivaretar de fra 13-18/23, et forsterhjemsteam som følger opp barn plassert i fosterhjem, og et eget tiltaksteam som jobber med råd og veiledning til familier som får hjelpetiltak. I min studie har jeg intervjuet personer som jobber i det man vil anse som tiltaksteam. Jeg er kjent med at slike team kan ha ulike navn, for eksempel ressursteam, oppfølgingsteam (O-fot) og lignende.

2.1.5 Barnevernsarbeideren

De ansatte jeg intervjuer i forbindelse med denne oppgaven er utdannet familieterapeuter, men som ansatte i barneverntjenesten kan de også favnes under den generelle betegnelsen barnevernsarbeidere. Jeg vil videre i oppgaven veksle mellom begrepene barnevernsarbeider og familieterapeuter.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) skriver i sin rapport om kompetansebehov i barnevernet at de ansatte i barnevernet må kunne vurdere foreldrenes evne til å gi barn grunnleggende omsorg, ivaretagelse av sikkerhet, deres evne til følelsesmessig tilgjengelighet og evne til å stimulere og veilede barn i ulike situasjoner (Bufdir, 2017 s. 29). Barnevernsarbeidere må inkludere vurderinger av familiers livssituasjon og levekår, de må kjenne til de utenforliggende faktorene som for eksempel kultur, sosioøkonomisk status og marginaliseringsprosesser. Videre skriver utvalget at barnevernsarbeideren må være oppmerksomme på hvilke normer og verdier de møter familiene med, samt være bevisst på forholdet mellom normer og kunnskapsbasert praksis. Det er særlig viktig at barnevernsarbeideren ser etter barns

og familiers ressurser, og er bevisste på deres eget ståsted og egne verdier. Et sentralt kompetansekrav vil være at barnevernsarbeideren kan kritisk reflektere over egne verdier og egen forståelse av hva som er god oppvekst (Bufdir, 2017).

2.1.6 Barnevernsarbeidernes status og rolle

Barnevernsarbeiderne har samme klassetilhørighet som pedagoger, psykologer, jurister og andre faggrupper som er med å utvikle NOU-er, stortingsmeldinger, lovproposisjoner og rundskriv. Disse er styringsdokumenter for barnevernets arbeid (Farsethås 2009, gjengitt i Langsrud, Fauske og Lichtwark, 2017). Gjennom sin klassetilhørighet vil derfor barnevernsarbeiderne evne å forstå språket som anvendes i slike dokumenter, og på denne måten vil de ha større forutsetninger enn foreldrene de møter til å kunne definere hva «gode nok foreldre» er eller bør være (Langsrud et al., 2017.) De institusjoner som produserer kunnskap har et komplisert språk og ekskluderende regler som bestemmer hvilke utsagn som er sanne og usanne. Det man ser som sant vil kun være sant dersom det anerkjennes slik av dialogpartnere som ser på den som snakker som en verdig dialogpartner (Oddli og Kjøs, 1998 s. 25). Et sentralt spørsmål blir da om barnevernsarbeideren ser familien og foreldrene som verdige dialogpartnere. Vi kan her trekke en parallell til den østeriske filosofen Wittgensteins teori om språkspill. Han trekker frem at ulike vitenskaper har ulike språkspill (Wittgenstein, 1992, Lock og Strong, 2014), for å kunne delta i spillene må man ha kjennskap til terminologi, metode, forklaringsmodeller, argumentasjonsmåte osv. Dersom man ikke behersker spillreglene er man heller ikke å betrakte som «innenfor» (Schaanning, 2000 s. 19). Juul (2010) trekker frem i sin avhandling at barnevernsarbeidere er sosialisert inn i en bestemt profesjonell diskurs, deres kunnskapsarsenal og fortolkningshorisont vil påvirke fokus og kunne få betydning for barnevernets intervensjon i familiens liv.

2.2 Veiledende foreldreperspektiver i barnevernet

Et godt nok foreldreskap handler om å være en trygg base¹ som barnet kan utforske verden fra. Barnet må oppleve at de kan vende tilbake til den trygge basen med visshet om at de blir tatt imot både fysisk og følelsesmessig. Barnet må få trøst når det

¹ Trygg base begrepet er hentet fra tilknytningsteorien og brukes i veiledningsprogrammet Circle of Security (COS) (Powell, Cooper, Hoffman og Marwin, 2014)

er lei seg og bli beskyttet og bekreftet hvis det er redd. Foreldrene må være følelsmessig tilgjengelige og gi respons når barnet signaliserer sine behov (Bowlby, 1998, gjengitt i Killén, 2013 s. 33). Kvello (2015) skriver at de fastsatte omsorgsstandarder som barnevernet forvalter vil være preget av ideologi, samfunnsideal og si noe om hvordan vår nasjon ønsker å framstå.

Utrykket «gode nok foreldre» brukes i faglitteratur og bøker om oppdragelse (Killén 2000, Sokolov og Hutton, 1989, gjengitt i Langsrud, Fauske og Lichtwark, 2017). Beskrivelsene av «godt nok» er ofte tuftet på en allmenn idé om at grunnleggende behov må bli dekket og at det er stabile voksne som kan sette grenser uten å skape skyldfølelse hos barnet (Killén, 2004, gjengitt i Langsrud et al., 2017). Langsrud et al. (2017) skriver videre at normalitetsbegrepet «gode nok foreldre» fungerer som en ledestjerne og en målestokk i hjelperelasjonen og i vurderingsarbeidet til barnevernsarbeideren.

Utrykket «gode nok foreldre» er komplekst og innebærer ikke en tydelig og avgrenset forståelse av hva som er gode foreldreegenskaper. Hva som ligger i dette begrepet er et normativt spørsmål da det kan forstås på flere måter avhengig av det faglige perspektivet man har. Ulike barnevernsarbeidere vil derfor forstå begrepet forskjellig (Rød, 2010, gjengitt i Langsrud et al., 2017). Språklig kan man anta at begrepet referer til en minimumsstandard, men i praksis kan det virke som om begrepet er barnevernsarbeiderens subjektive vurdering (Langsrud et al., 2017). Det synes å være mange forventninger til hva foreldre i vårt samfunn skal bidra med i møte med sine barn. Da det tidligere var ansett å være nok at foreldrene sørget for mat, klær og bolig, er det i dag knyttet forventninger til at foreldrene skal bidra til at barnet utvikler god fysisk- og psykisk helse, et positivt selvbilde, sosial- og kommunikativ kompetanse, ferdigheter for å mestre dagens samfunn, ferdigheter til å ta vare på seg selv, at barnet får en indre struktur eller organisering som gjør det mulig å ta selvstendig og gode valg, samt gi barnet forhandlings- og samspillskompetanse. Dersom familien ikke løser disse oppgavene tilfredsstillende gir det samfunnet rett til inngripen (Larsen, 2001 og 2004, gjengitt i Juul, 2010 s. 35).

Barnevernsarbeiderne bygger sine vurderinger på livskunnskap, det vil derfor representere ulike erfaringer av egen barndom, eget foreldreskap og egne verdier og preferanser (Eve, Bryne og Gagliardi, 2000, gjengitt i Langsrud et al., 2017). Barnevernet er både et juridisk-, politisk- og faglig felt. Barnevernsarbeider har som mål å skaffe seg innsikt i et barns situasjon. Denne innsikten gjøres i en bestemt kontekst ut fra fastsatte betingelser og føringer som påvirker praksis. Samtidig vil barnevernsarbeiderne bidra til å skape og vedlikeholde praksis gjennom sin språklige praksis og sin adferd (Juul, 2010 s. 18).

2.3 Utviklingslinjer i barnevernet

I norsk barnevern kan man trekke frem tre parallelle utviklingslinjer for hvordan man forstår og forklarer familienes fungering. I den første utviklingslinjen er man opptatt av å se på tilknytning og tidlig samspill. Familien observeres av en ekspert, og på grunnlag av observasjoner kan man bestemme tiltak og intervensjon. Den andre linjen ser på barnet og familien i sammenheng med de systemer del av, og det jobbes tverretattlig for å få alle systemene til å dra i samme retning. Den tredje linjen har fokus på brukermedvirkning og er tro mot ideen om å la klientene selv definere problemene. Her blir den profesjonelle en støttespiller som kan hente ut klientens ressurser (Christiansen, 1996, gjengitt i Juul, 2010). Mye av kunnskapen barnevernet baserer sin praksis på er hentet fra internasjonal forskning, og man kan stille spørsmålstegn ved om denne kunnskapen har overføringsverdi til norske forhold og om det ikke finnes noen klare svar på hva som er akseptable variasjoner innenfor det normale (Grinde, 1995, gjengitt i Juul, 2010).

2.4 Mellom hjelp og kontroll

Forventningene om at ansatte i barnevernet skal fungere som kontrollører av barns oppvekstvilkår, samtidig som de skal være gode hjelpere for foreldre, er dypt festet i den profesjonelle, kulturelle og politiske tenkningen i Norge. Denne doble rollen kan føre med seg mange dilemmaer for de ansatte (Flatebø, 2005 s. 22). Flatebø (2005) skriver videre at dersom man ønsker å være en god hjelper og terapeut kan man stå i fare for å overse sin rolle som undersøker og kontrollmyndighet, og dermed ikke være tro mot sin plikt til å beskytte barn. Andre vil kanskje være mer opptatt av deres rolle

som undersøker av omsorgssvikt og med dette fokuset stå i fare for å behandle folk urettferdig og undertrykke familier som får hjelp av barnevernet.

Enkelte vil hevde at denne doble rollen kan være en styrke i møte med familiene, da kontrollaspektet bidrar til at de mobiliserer sitt potensiale og påvirker de til å gjøre endringer (Kokkersvold, 1989, gjengitt i Flatebø, 2005). På den annen side erfarer profesjonelle som har innført løsningsfokusert terapi² som fokus for deres arbeid at alle familier blir møtt med dette doble fokuset, uten at utgangspunktet for hva slags problemer de kommer med blir vurdert. De vil hevde at den doble rollen utgjør et problem og skaper vansker i relasjonen til klientene (Flatebø, 2005). En barnevernsarbeider er å anse som en offentlig person med formell myndighet til å gripe inn ovenfor familier, de er derfor i en maktposisjon i møte med barn og foreldre. De vil få stor definisjonsmakt gjennom å være fagpersoner, og deres praksis vil påvirkes av diskurser fra kulturen og fra det systemet de er en del av (Juul, 2010).

2.5 Faglige teorier knyttet til familierapi og systemisk arbeid

Hvilke teorier har vært sentrale i familierapeutenes forståelse av terapi? Under denne overskriften vil jeg kort presentere familierapi og systemisk praksis med et historisk blikk for å se hvordan de ulike familierapeutiske retningene har utviklet seg i takt med hvilke filosofiske retninger som har vært dominerende i de ulike tidsperiodene. Fremstillingen blir overordnet og lineær, hvilket ikke betyr at det fungerer slik i praksis, da alle de ulike retninger innenfor familierapi fortsatt anses som relevante i dagens utdanning av familierapeuter, og overgangene mellom de kan være mer flytende enn fremstilt her. Mitt utgangspunkt for en slik fremstilling er at jeg opptatt av å belyse hvordan familierapeuter i barneverntjenesten snakker ut fra de ulike diskursene som familierapien springer ut av. Jeg vil bruke den kronologiske fremstillingen gjort av Dallos og Draper (2005).

2.5.1 Systemteorien

Systemteoriens grunnleggende perspektiv på vitenskapens oppgave er å se at alt henger sammen i en helhet. Vi kan ikke skille mennesket fra sine omgivelser, da ånd,

² Løsningsfokusert terapi (LØFT) er en retning innenfor familierapien, og beskrives som en fremtidsorientert, målorientert tilnærming til korttidsterapi (Johnsen og Torsteinsson, 2012)

mening, vilje og forståelse gjennomsyrrer alle levende organismer. Systemteorien ønsker å flytte fokuset vekk fra person og individ, og heller rette oppmerksomheten mot relasjonene mellom alt liv (Aadland, 2011).

2.5.2 Første fase

Denne fasen skrives inn i årene fra rundt 1950 til 1970, og vi finner utviklingen av strukturell og strategisk familierapi. Nøkkelbegreper som; sirkularitet, feedback, dobbeltbinding, familiens homeostase, åpne og lukkede systemer, kart og terreng osv. dukker opp i denne fasen, og forestillingen om at helheten er noe annet og mer enn summen av de enkelte delene ses på som en viktig foranledning til utviklingen av systemisk teori og terapi (Dallos og Draper, 2005 s. 38). Det var modernismens grunnholdning i denne perioden som formet synet på terapeuten som vitenskapens representant, en som kunne avsløre, diagnostisere og administrere i terapirommet (Hårtveit og Jensen, 2004). Språket som ble anvendt var influert av at den dominerende vestlige vitenskapen var preget av maskuline verdier, som kom til uttrykk gjennom et militært vokabular som for eksempel «strategi», «taktikk» og lignende (Gilligan, 1982, gjengitt i Hoffman, 1985 s. 384). Perioden var preget av misnøye med psykoanalysens effektivitet og effekt på psykiske lidelser, det kom forskning på kommunikasjonens rolle i terapien, terapirommet ble i økende grad befolket av familier og par, og man så etterhvert betydningen av å la folk snakke sammen om sine vansker. Fokus på patologi og psykens dypere liggende årsaker ble supplert med forståelse av påvirkning fra faktorer i konteksten som livsbetingelser, konflikter, relasjoner osv. Terapeuten skulle forklare og forstå folks problemer ut fra sirkulære forklaringer, i motsetning til de lineære. Perioden preges av første ordens kybernetikken, som i ettertiden har blitt ansett kritisert for å være en overdrevent mekanisk måte å forstå familier på (Dallos og Draper, 2005).

2.5.3 Andre fase

Fasen plasseres fra midten av 70-tallet og frem til midten av 80-tallet, og kan sies å være det første steget familierapiens tradisjon beveget seg i retning av mer konstruktivistiske ideer, med blant annet Immanuel Kant som mente at vår kunnskap om verden er en konstruksjon og ikke en objektiv virkelighet (Dallos og Draper, 2005). Vi får et skifte fra første ordens kybernetikk til andre ordens kybernetikk, hvilket betød at terapeuten ble sett på som en aktør på linje med de andre aktørene i

systemet og at terapeuten var påvirket av egne holdninger og fordommer. Med dette synet ble terapeuten en del av det systemet de skulle observere, og det var ikke lenger snakk om å finne ut om familien var «god nok» eller ikke, men man skulle være nysgjerrig på familiens egen forståelse av virkeligheten og invitere de med på en utforskning av andre måter å forstå det hele på (Dallos og Draper, 2005, Hårtveit og Jensen, 2004). Vi finner nøkkelbegreper som; hypotesedannelse, reframing, positiv omformulering, annen ordens forandringer, økologi og lignende. Milano-metoden kan sies å ha sitt utspring i denne fasen av familieterapiens historie, med deres ikke-patologiserende og frigjørende syn på problemer (Dallos og Draper, 2005).

2.5.4 Tredje fase

I den tredje fasen blir man stadig mer oppmerksom på at sosiale og kulturelle kontekster former familiers liv, og vi ser at fremveksten av sosialkonstruksjonistiske og feministiske teorier preger familieterapifeltet fra midten av 80-tallet og frem til 2000-tallet. Språket blir i økende grad sett på som nøkkelen til menneskelig forståelse (Jensen, 2009), og man får øyene opp for at grunnleggende antakelser nedarves gjennom språket. Oppmerksomheten rettes også mot hvilken makt som ligger i språk (Dallos og Draper, 2005), og Foucault sin påpekning av hvilken betydning kulturers dominerende diskurser eller narrativer har for forståelsen av problemer ble viktig, også i familieterapien (Foucault, 1975, gjengitt i Dallos og Draper, 2005 s. 120). I denne fasen utvikles retninger som narrativ terapi, reflekterende prosesser, løsningsfokusert terapi og den ikke-vitende posisjonen får sin plass i terapien. Poststrukturalisme er en filosofisk retning som kan plasseres i denne tidsepoken, denne retningen, samt sosialkonstruksjonismen vil bli belyst senere i dette kapitlet.

Som vi ser har systemisk familieterapi utviklet seg til å være et spekter av terapeutiske modeller som gjør det mulig å formulere problemer på en annerledes måte enn det gjøres innenfor retninger som er preget av psykodynamiske, kognitive og behavioristiske ideer. Den systemiske tenkning har fått en respektert posisjon i det terapeutiske samfunn, og man kan se spor av tenkingen i politikk og folket for øvrig. I dag er man ikke opptatt av at systemisk tenkning ikke kan forenes med psykoanalytisk tenkning, men heller nysgjerrig på hvordan man kan samarbeide på tvers av de ulike retningene (Dallos og Draper, 2005).

2.6 Vitenskapelig ståsted

I oppgaven vil jeg referere til postmodernisme, da denne filosofiske retningen har hatt og har stor innflytelse på det familierapeutiske feltet. Jeg vil også hente mitt vitenskapelig ståsted fra sosialkonstruksjonisme, strukturalisme og poststrukturalisme. Jeg vil kort gjøre rede for disse tre vitenskapelige retningene nedenfor.

2.6.1 Postmodernisme

Under den sosialkonstruksjonistiske overskrift finnes det mange teorier og praksiser innenfor humanvitenskapene, en av disse er postmodernismen (Lock og Strong, 2014). Postmodernismen ser på kunnskapsproduksjon som en sosial konstruksjon av enighet og ikke en avbildning av en ytre verden. Det man mener er sant i én sammenheng, er ikke nødvendigvis sant i en annen, da det man renger som kunnskap henger sammen med maktforholdene blant mennesker innenfor et sosialt nettverk (Oddli og Kjøs, 1998 s. 18). Virkeligheten som vi kjenner den vil endre seg hele tiden, både lokalt og historisk, det finnes derfor ingen universell menneskelig natur når våre forsøk på å beskrive menneskene alltid vil være en tolkning. Slike tolkninger er igjen produsert i en diskursiv kjede, og vil dermed kunne bestrides (Lock og Strong, 2014 s. 395 - 396).

2.6.2 Sosialkonstruksjonisme og poststrukturalisme

I løpet av de siste 20-30 årene har det vokst frem mange ulike tilnærminger til hvordan vi kan studere og forstå mennesker, tilnærminger som diskursiv psykologi, diskursanalyse, dekonstruksjon og poststrukturalisme. Det som er felles for disse er at de alle kan puttes inn under den teoretiske rammen av sosialkonstruksjonisme (Burr, 2003 s. 1). Hvis vi bruker Burr (2003) sin oppsummering, kan man kort fortalt si at sosialkonstruksjonisme er satt sammen av disse grunnleggende ideene: En sosialkonstruksjonist har et kritisk ståsted i møte med våre tatt for gitte antakelser om verden og oss selv, man er opptatt av hvordan vår forståelse av verden er farget av vår historie og kultur, og at kunnskapsutvikling skjer i møte mellom mennesker gjennom språklig interaksjon. Samt at vår oppfatning av verden er forbundet med maktstrukturer, og at disse strukturene har betydning for hvilke handlinger som anses som innenfor eller utenfor.

2.6.3 Strukturalisme og poststrukturalisme

Det er i møte med denne oppgaven viktig å gjøre rede for strukturalismen og poststrukturalismen, fordi diskursanalysen i stor grad forbindes med disse filosofiske retningene og deres syn på makt og språk. Strukturalismen som en intellektuell bevegelse vokste frem på begynnelsen av 1900-tallet. Denne tenkningen tok utgangspunkt i at ethvert system har en egen grunnleggende sann struktur (Dickerson, 2010). Man ønsket å finne frem til et skjult relasjonelt system, som virket avgjørende for hvordan samhandlingsmønstrene ble seende ut. I strukturalismen ble skillet mellom språk og språkhandling viktig (Neuman, 2001), og den strukturalistiske tenkningen understrekte viktigheten av logiske og vitenskapelige resultater (Dickerson, 2010). Etter hvert vokste det frem ideer om at man trengte en vitenskap om språket som kunne si noe om de dialogiske relasjonene mellom ord, tekster og mennesker (Neuman, 2001). Michel Foucault og Jacques Derrida var to av filosofene som hevdet at strukturer i samfunnet er kulturelt betinget og derfor også utsatt for endringer (Dickerson, 2010). Denne kritiske bølgen vokste frem mot slutten av 60-tallet og gav opphavet til det vi kjenner som poststrukturalismen. Ideen om at språket måtte studeres direkte og for sin egen del ble viktig, og forståelsen av diskursanalysen som noe mer enn ren lingvistisk tekstanalyse oppstår (Neuman, 2001). Michel Foucault brøt med ideen om at språket avbildet virkeligheten, han tok til orde for at språket er tvetydig, flyktig, metaforisk, konstruerende og konstituerende, og at diskurser ligger innbakt i våre ytringer og tekster. Derfor må vi lete i språket for å finne diskursene (Juil, 2010). Schaanning (2000 s. 99) skriver at en poststrukturalist vil forsøke å beskrive mangfoldet i de strukturene man finner, og insistere på at strukturene ikke er fundamentert i menneskene, men at de er sosiale, politiske, historiske og kulturelle.

2.6.4 Språket

Diskursanalyse er preget av både strukturalistisk og poststrukturalistisk språkfilosofi, der det hevdes at vi kun får adgang til virkeligheten gjennom språket. Dette betyr ikke at virkeligheten ikke finnes, men det er gjennom diskursene at verden gis mening (Jørgensen og Phillips, 1999). For diskursanalytiker er det ikke nok å bare se på språket, men man må også se på hvordan språket brukes og hva denne bruken resulterer i (Lock og Strong, 2014). Når en diskursanalytiker referer til språk, menes dette i en utvidet betydning:

“A text is any printed, visual, oral or auditory production that is available for reading, viewing and hearing. Readers create texts as they interpret and interact with them. The meaning of a text is always indeterminate, open-ended and interactional” (Denzin, 1995 s. 52, gjengitt i Burr, 2003 s. 18).

Foucault ønsket å undersøke hvilke regler som styrer vår produksjon av tale og skrift. Han var opptatt av hvordan ulike vitenskaper danner konstellasjoner av makt som knytter seg til institusjoner (Schaanning, 2000 s. 23), slik som for eksempel barneverntjenesten. Når vi snakker sammen bruker vi den språklige strukturen, en struktur som er preget av de diskurser som styrer vår kultur, og det er gjennom vårt fellesskap i denne språklige kulturen at det vi snakker om gir mening (Jørgensen og Phillips, 1999). Når for eksempel de ansatte i barneverntjenesten snakker sammen benytter de seg av språklige- og terminologiske tradisjoner, vi begynner aldri med blanke ark. Barnevernets terminologi er i stor grad influert av psykodynamiske og utviklingspsykologiske tradisjoner, fordi disse ideene har vært anvendbare til å utøve barnevernfaglig undersøkelser og kontroll (Flatebø, 2005). Gjennom språket skjer både reproduksjon av slike tradisjonelle diskurser, men samtidig oppstår muligheten for forandringen av de samme diskursene (Jørgensen og Phillips 1999).

«vi bruker ikke bare språk, språket bruker oss. Mening skapes ikke i et tomrom, men stiger opp fra det aktuelle språket i bruk, et eksisterende, delt språkfellesskap, gjennom diskursive praksiser som reflekterer og fornyer maktrelasjoner og institusjonene i samfunnet» (Øfsti, 2008 s. 370).

Jeg vil si mer om diskursiv reproduksjon og diskurs forandring i metodedelen av oppgaven.

2.6.5 Makten

På sammen måte som diskurser ikke tilhører bestemte grupper, kan man si at makt også er spredt utover forskjellige sosiale praksiser. Foucault mente at makten ikke skulle forstås som kun undertrykkende, makten skulle også forstås som produktiv (Jørgensen og Phillips, 1999 s.23). Han forstod makt som en kraft som skaper vår sosiale verden, som påvirker hvordan den sosiale verden ser ut og på hvilken måte

den snakkes om. Samtidig er makten med på å utelukke andre muligheter å forstå vår sosiale verden på, slik blir makt både produktiv og begrensende (Jørgensen og Phillips, 1999). Det å ha makt handler om å ha mulighet til å få sin versjon av virkeligheten akseptert og verifisert. I barnevernsarbeid kan dette handle om hvordan noen beskrivelser, perspektiver, erfaringer og meninger opprettholder status som faktaopplysninger, mens andre blir undertrykt og definert som subjektive eller fordomsfulle (Flatebø, 2005). Foucault sin maktforståelse har også innvirkning på hans syn på fakta eller sannhet, da han mente at man aldri kan nå frem til sannheten fordi det ikke finnes noen posisjon utenfor diskursene, ergo sannhet er også skapt og produsert innenfor våre diskursive tilganger (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 23). Det som anses som sant eller usant er en diskursiv konstruksjon som vil være ulik i ulike vitenskapsregimer. Gjennom diskursanalyse forsøker man å finne frem til hvilke regler som styrer hva som kan sies og ikke sies, og hva som ansett som sant eller usant (Jørgensen og Phillips, 1999), nettopp fordi slike beskrivelser og kategorier kan bli vår virkelighet, er det viktig at de løftes opp og man diskuterer om disse kategoriene eller denne terminologien er virkeligheten (Woolgar 1996 og Shotter 1993, gjengitt i Flatebø, 2005). Som Schaanning (2000) skriver, makten blir opprettholdt så lenge diskursen blir praktisert. Dersom vi skal få øye på makten må man se på hver historisk epoke sine forutsetninger for å organisere seg som den gjorde, organiseringen og utviklingen var ikke nødvendigvis logisk og utviklet seg ikke nødvendigvis til noe bedre (Schaanning, 2000). Kritisk diskursanalyse, som skal anvendes i denne oppgaven, er opptatt av å avsløre hvordan vår diskursive praksis opprettholder maktforhold innenfor våre sosiale relasjoner, og gjennom denne avsløringen kan man få til forandringer i retning av mer likeverdig maktforhold i kommunikasjonsprosesser og i samfunnet som helhet (Jørgensen og Phillips, 1999).

Systemiske tradisjoner har blitt introdusert til barnevernsfeltet for å forsøke å kompensere for den negative effekten av kategoriserende språk og beskrivelser, men det mangler større studier som kan på samme måte som studier i utviklingspsykologi og lignende, vise til effekten av systemiske metoder (Flatebø, 2005). Det å synliggjøre at vi til enhver tid beveger oss innenfor mange ulike vitenskapelige diskurser som eksisterer side om side eller som kjemper om retten til å eie sannheten (Jørgensen og Phillips, 1999) er viktig for meg i denne oppgaven. Som Øfsti (2008, s. 370) skriver; «terapeuten kan ikke velge å fjerne institusjonell og kontekstuell makt», men kanskje

kan økt bevissthet og åpenhet om denne makten kan bidra til å gi familiene et annet utgangspunkt i møte med barneverntjenesten.

2.7 Metafortellinger og fremvekst av institusjoner

En konsekvens av maktfordelingen i samfunnet er fremveksten av det som kalles metafortellinger, ved at de vitenskapelige dannelsene setter egen makt og egne verdier i høysetet og fremmer sitt eget mål ved etablering av dominerende metafortellinger. Disse fortellingene har til hensikt å fastholde noen grunnleggende forestillinger, for eksempel at vitenskapen gjør stadig fremskritt. Slike fortellinger kan være med å legitimere en viss praksis. I de siste tre-fire hundreårene har den vestlige verden søkt å disiplinere borgere ved å sperre dem inne i ulike institusjoner. Slike institusjoner utfører samfunnets oppdrag om å disiplinere sine medlemmer til å bli nyttige og ønskede samfunnsborgere (Hårtveit og Jensen, 2004 s. 68). Postmodernistene ønsket å forkaste disse store vitenskapelige fortellingene ved å kontekstualisere og forankre kunnskap som noe kulturelt og historisk (Juul, 2010). Lyotard mener at postmoderniteten er typisk for at slike metafortellinger har mistet sin troverdighet, det å tro at det er mulig å etablere en metadiskurs er en illusjon, da normative regler og konstaterbare fakta er avhengige av hvilke øyne som ser, og hvordan våre sanser er trimmet i den kulturen vi har vokst opp i (Schaanning, 2000). Barnevernets ideer om barn og familier trenger vil derfor være preget ideer som er knyttet til historiske perioder og hvilke temaer som har fått mest oppmerksomhet og dermed mest definisjonsmakt (Juul, 2010 s. 27). «Folk lever med og i disse magtfulde institusjoner, lige meget hvor ihærdigt de systemiske terapeuter ønsker at lægge magt og kontrol bag sig» (Hertz, 2003 s. 26). Det som avgjør hva som er riktig og galt, ligger i selve fortellingen, dersom en barnevernsarbeider i sin fortelling om familien henviser til prinsippet om «godt nok» foreldreskap, legitimeres fortellingens innhold i en instans utenfor selve fortellingen (Shcaanning, 2000 s. 28).

2.8 Litteratursøk

Jeg har i hovedsak anvendt søkebasen Oria for mine litteratur- og forskningssøk, ut fra denne databasen har jeg funnet relevant forskning, litteratur og artikler. Jeg har gjennom lesing av artikler og doktorgrader funnet inspirasjon til relevante kilder innenfor temaet i oppgaven. Jeg har også brukt Google til søk som; «hvilke

faggrupper er fagdommere i barnevernssaker», «forskning tiltak i barnevernet», og kommet frem til Regjeringen.no, Bufdir.no og Helsedirektoratet, på disse sidene kan man blant annet finne Norges offentlig utredninger (NOU) og oppdatert forskning på barnevernsfeltet i Norge. Forskningen som jeg trekker frem i denne oppgaven er på ingen måte uttømmende innenfor temaet, og det vil sannsynligvis være mye annen relevant forskning som kunne belyst problemstillingen min ytterligere. Grunnet oppgavens omfang har jeg gjort mitt begrensede utvalg, valg som vil påvirke analysen av datamaterialet og hvordan jeg drøfter mine funn. Jeg vil gjøre rede for oppgavens begrensninger i metodedelen av oppgaven.

2.9 Tidligere forskning

Her vil jeg presentere deler av den forskingen som er gjort på barnevernfeltet i Norge, forskning som jeg finner relevant for denne oppgavens tema og problemstilling.

2.9.1 Om hjelpetiltak

Statens helsetilsyn publiserte i begynnelsen av 2019 en rapport basert på en gjennomgang av 106 barnevernssaker. I sakene Helsetilsynet har sett på har de aller fleste familiene sammensatte og komplekse utfordringer, utfordringer som forsterker hverandre. For eksempel dårlig økonomi, psykisk uhelse, rusmiddelmissbruk, foreldre som selv har vært utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Videre skriver de at en utfordring er at hjelpetiltakene som iverksettes ikke tar høyde for de utfordringene som foreldrene har og at formuleringer knyttet til denne utfordringen legger ansvaret for manglende nyttiggjøring av hjelpetiltakene over på foreldrene. Helsetilsynet mener at utfordringen til barneverntjenesten er at de ikke har virkemidler til å løse slike sammensatte problemer, som for eksempel rusmiddelproblemer eller psykiske problemer. Rapporten hevder at slike og andre problemer knyttet til foreldrenes livssituasjon kan være en tidsforskyvende faktor, ikke minst i saker der det er høyt konfliktnivå, for eksempel konflikter mellom foreldrene eller mellom familien og barneverntjenesten hvor familien er sinte og engstelige for barneverntjenesten. Helsetilsynet mener dette utfordrer barneverntjenestens mulighet til å komme i posisjon til å hjelpe familien og til å finne ut av hva som er det beste for barnet (2019).

Helsetilsynet (2019) har i sin gjennomgang også sett på om hjelpetiltakene som har vært iverksatt av barneverntjenesten, har vært til barnets beste. Tiltaksplanen skal fungere som et grunnlagsdokument i arbeidet med hjelpetiltaket, men de har funnet at i litt over halvparten av sakene har barneverntjenesten utarbeidet planen uten involvering av foreldrene, de fant også at barnet i liten grad medvirker i denne prosessen. Helsetilsynet mener derfor at det er behov for å i større grad få foreldrene på banen, slik at de kan iverksette tiltak som foreldrene samtykker til og på den måten sikre en god samarbeidsrelasjon. Rapporten skriver at det i mange av tiltakene var et stort fokus på kartlegging eller undersøkelse, fremfor endringsarbeid, dette til tross for at det hadde vært gjennomført omfattende undersøkelser i forkant. De påpeker at det manglende fokuset på endring gjør at veiledningstiltaket ikke blir omfattende nok, da

det blir for stort gap mellom det å gi veiledning noen timer hver uke når det vurderes at barnet potensielt må flyttes ut av hjemmet. Helsetilsynet stiller også spørsmål ved om det er mulig å få til endringer gjennom de tiltakene som iverksettes når familien som mottar tiltaket har omfattende og komplekse problemer som dårlig levekår, sosiale problemer og utfordrende psykisk helse. De finner ikke at barneverntjenesten har nok tiltak som kan rettes mot et slikt komplekst utfordringsbilde (2019). Helsetilsynets rapport viser til forskning på hjelpetiltak som peker på at virksomme tiltak i familier med komplekse problemer bør inneholde foreldreveiledning, praktisk hjelp og samtidig fokusere på både barn, foreldre og familien (Christiansen et al., 2015, gjengitt i Helsetilsynet, 2019). Helsetilsynet skriver at de i sin gjennomgang fant svært få tiltak av en slik karakter, og de mener at kun gjennom et slikt tiltak kan man få grunnlag for å si noe om barnets situasjon kan avhjelpest med hjelpetiltak (2019).

Helsetilsynet (2019) har også sett noe på hvordan organiseringen av barneverntjenestene mulig kan påvirket utfall av saker. De trekker blant annet frem at bytte av kontaktperson på grunn av intern organisering eller grunnet den relativt store graden av gjennomtrekk i barneverntjenestene, kan ha bidratt til unødige brudd og tidsspille. Videre trekker de igjen frem at de ikke kan si noe videre om hvilken organisering som er best egnet, da de har mangelfull informasjon om for eksempel hvor de som utfører tiltakene er tilknyttet, og i hvilken grad generalist- eller spesialistmodellen medvirker til hyppige bytter mellom kontaktpersoner (2019).

Christiansen (2015) har i sin kunnskapsstatus på hjelpetiltak funnet at det finnes forskning som fremhever viktigheten av tiltakenes innhold og organisering, annen forskning ser mer på de som utfører tiltakene og deres kompetanse i samhandlingen med brukerne (McCurdy og Daro, 2001, Platt 2012, Staudt, 2007, gjengitt i Christiansen, 2015). For eksempel må de ansatte være oppmerksomme på andre stressende faktorer og praktiske problemer. De må få frem foreldrenes syn på problemet, deres forventinger og deres tidligere erfaringer med profesjonelle. De ansatte må forklare hva programmet de skal bruke inneholder og hva det innebærer av forventinger til brukeren selv. De må være oppmerksomme på ulikheter i for eksempel sosioøkonomisk status og etnisitet som kan påvirke relasjonen mellom den ansatte og brukeren. Videre må de undersøke om det finnes andre viktige personer i

nettverket til brukerne som kan fungere støttende og involveres i tiltaket. Det trekkes frem at dersom det ikke sjekkes ut og man finner løsninger på de mulige barrierer for deltakelse og oppfølging, kan en barriere på et område forsterke betydningen av barrierer på andre områder (Staudt, 2007, gjengitt i Christiansen, 2015 s.102). I sin oppsummering skriver Christiansen (2015) at det mangler kunnskap om barneverntjenestens hjelpetiltak sin plass i det lokale tjenesteapparatet, om disse hjelpetiltakene inngår i, er supplerende til eller er overlappende med andre tilbud som rettes mot barn, ungdom og familier som lever med belastninger. Han trekker også frem at det mangler kunnskap om fordeler og ulemper med ulike veier inn til hjelpetiltakene.

2.9.2 Om språket i barnevernet

Wenche Bjørnebekk (2010) presenterer i sin artikkel i Fontene forskning resultater fra tekstanalyser av utdrag fra barnevernjournaler. Hennes analyse viser at skjønnnet utøves med rammer gitt i byråkratiske og naturvitenskapelige forståelser av kunnskap, der skjønnnet skal være upersonlig, kognitivt og rasjonelt, og der en skal skille fakta fra vurderinger. Hun reiser spørsmål ved at barnevernets autonome skjønn blir værende implisitt i tekstene og underordner seg andre profesjoners skjønn.

Randi Juul har i 2010 utgitt en doktoravhandling om barnevernets undersøkelse av bekymringsmeldinger; diskursive praksisformer og barneperspektiv i den kommunale barneverntjenesten (Juul, 2010). Hun beskriver barnevernsarbeideren som må manøvrere i forhold til politiske føringer, lovtekster, sin egen fagportefølje og sine private ideer og moralske anfølelser. Videre trekker hun frem at de også må jobbe i skjæringspunktet mellom det offentlige og det private. Hun skriver at tidligere forskning innenfor barnevernfeltet ser ut til å reprodusere etablert terminologi og konstruksjoner og trekker frem hvordan diskurser kommer til uttrykk i undersøkelse av de bekymringsmeldinger som vurderes av barneverntjenesten. Juul (2010) viser til Foucault som har pekt på at den moderne vitenskapen danner grunnlaget for vårt offentlige system, slik som barneverntjenesten. For å kunne synliggjøre folks problemer måtte man finne nye vitenskapelige metoder for hvordan dette kunne undersøkes. I dette arbeidet har individet blitt gjenstand for disse undersøkelsene med fokus på å finne årsaken til problemene, som igjen ville avgjøre hvordan problemet skulle løses. Det trekkes frem såkalte «faktiske opplysninger» som igjen farges av

fagfelt som medisin, psykologi og pedagogikk. Juul (2010 s. 361) fant ut at det var en tendens til at barna og foreldrenes egne faktiske opplysninger og deres fortellinger fikk mindre gjennomslag enn de offentlige aktørers fortellinger om familien. Hun peker på at manglende inkludering av familiens fortellinger bidrar til at barnevernsarbeiderne får stor definisjonsmakt (2010). Barnevernsarbeideren problematiserer i liten grad familiens levekår og det rettes et stort fokus på individets og samspillet problemer. Det fortelles historier om det avvikende barnet, de sviktende foreldrene og den hjelpetrengende familien (2010 s. 364). Juul skriver videre at dette individ- og samspillsfokus kan henge sammen med at de psykologiske sannhetsregimer har en stor plass i barnevernet. Hun trekker frem at utvalget bak NOU 2000:12 skriver at de teoretiske modellene barnevernet benytter seg av i stor grad er låst i en årsak – virkningstekning, der man ikke leter etter forståelse og løsninger i kontekst (NOU 2000:12, gjengitt i Juul, 2010 s. 365). Barnevernsarbeiderne har gjennom forvaltningen av lovverket blitt gitt en formell makt i samfunnet og en rett til å gripe inn ovenfor barn og foreldre. Denne makten kan sies å være konstituert og åpen. Samtidig innehar barnevernsarbeiderne en form for skjult makt som henger sammen med deres fagkunnskap og teknikker. Den skjulte makten viser seg gjennom kategoriseringer og konstruksjoner av familier (2010 s. 365). Videre skriver hun om det Foucault kaller for «pastoral» maktutøvelse, denne makten blir synlig når barnevernsarbeiderne leter etter «sannheten» om hvem familien er. Hun trekker videre frem at det å gi veiledning til familier skjer i en kobling mellom den juridiske og den disiplinære makten. En barnevernsarbeider jobber i et spenningsfelt mellom å forsøke å myndiggjøre de som veiledes, samtidig som de skal styres i en bestemt retning som er definert av barnevernet (2010).

Roar Flatebø har i sin doktoravhandling «An Exploration of Case Discussions of Child Protection teams» (Flatebø, 2005) beskrevet det terminologiske dilemmaet som ligger i barnevernets skriftlige produksjon, der språket skal beskrive problemene på en måte som representerer en konstruktiv plattform for hjelp og støtte. Språket skal hente frem beskrivelser av styrke og ressurser hos foreldre og barn, samtidig som terminologien skal utdype graden av anormalitet og avvik. Hans utforsking i avhandlingen handler om å se hvordan barnevernsansatte beskriver klientene, hvilke versjoner av virkeligheten blir etablert knyttet til familiene, hvilke versjoner av anormalitet og avvik utvikles, og hva slags kategorier og terminologi blir brukt for å

konstruere disse versjonene. Han utforsker også hva disse versjonene får av praktiske konsekvenser og implikasjoner. Flatebø (2005) refererer til Backe-Hansen sin doktoravhandling (2001), hvor hun fant at de skrevne dokumentene til barnevernet i stor grad preges av et ensidig fokus i argumentasjonen, dette spesielt i saker som legges frem for retten, der beskrivelsene av foreldrene ofte ensidig var negative (Backe-Hansen 2001, gjengitt i Flatebø, 2005).

2.9.3 Om former for råd og veiledning som trengs i barnevernet

Skilbred og Havnen (2017) drøfter i sin artikkel problemstillinger knyttet til hvilke former for råd og veiledning som trengs i barnevernet. De har blant annet sett på bruken av spesifikke metoder versus bruken av generell sosialfaglig metodikk, balansen mellom det å gi konkrete råd og det å gi veiledning, samspillsveiledning versus bredspektrert veiledning. Skilbred og Havnen (2017) viser til en undersøkelse gjort av Stensheim (2014) der det ble funnet at veiledere i barneverntjenesten anså det å starte «der familien er» som et viktig prinsipp. Skilbred og Havnen (2017 s.241) fant at de fleste foreldrene ønsket hjelp og kontakt med barneverntjenesten utover den avgrensede perioden tiltaket var inne. Saksbehandlerne baserte mye av sine vurderinger ut fra de skriftlige rapportene til veilederne, og der hvor foreldrene rapporterte nytteverdi og store endringer i familien, rapporterte saksbehandlerne mindre endringer og ingen vesentlig reduksjon i alvorlighetsgrad for barnet. Videre skriver Skilbred og Havnen (2017) at tilknytningsteorien gjennom flere år har vært sentral for den teoretiske rammen i barnevernet og at bruken av COS-P³ har blitt populær, til tross for at denne metoden har begrenset forskningsstøtte. De peker derfor på at det kan se ut som at det ikke er de veiledningsmetodene som har mest støtte i forskning som vinner frem, og trekker frem at en mulig årsak til dette er at COS-P har et omfang som egner seg godt i barneverntjenestens hektiske hverdag.

Når det gjelder forskjellen på det å gi råd og det å gi veiledning fant Skilbred og Havnen (2017) at flere av foreldrene de snakket med ønsket konkrete råd. Til tross for dette var veiledere mer opptatt av å få til refleksjon slik at foreldrene selv kunne finne løsninger på problemene sine. Det trekkes frem av artikkelforfatterne at denne holdningen gjenspeiler en generell trend innen sosialt arbeid og pedagogikk (Lauås og

³ COS-P er et foreldreveiledningsprogram og står for Circle of Security Parenting (Powell, Cooper, Hoffman og Marwin, 2014)

Handal, 2000, Tveiten, 2013, Barth og Näsholm, 2007, gjengitt i Skilbred og Havnen, 2017). Skilbred og Havnen (2017) mener at det er behov for både konkrete råd og refleksjonsrettet veiledning, da det for noen foreldre kunne synes for abstrakt med refleksjoner og at det i mindre grad gav svar på konkrete spørsmål de hadde.

Veilederne artikkelforfatterne har snakket med ønsker å gi bredspekteret og helhetlig veiledning til familiene, men finner at det gir for store utfordringer i forhold til tid og antall familier de skal jobbe med samtidig.

Skilbred og Havnen (2017) har også sett på mulighetene for å benytte seg av andre instanser dersom utfordringene og stigmaet rundt det å få hjelp av barneverntjenesten ble et hinder for samarbeid. De tar derfor til orde for at barneverntjenesten i større grad burde benytte seg av sine samarbeidspartnere som for eksempel BUP, PPT, helsestasjon eller skole. Veilederne de snakket med var alle opptatt av at veiledning måtte ta utgangspunkt i en felles forståelse mellom de og foreldrene, en prosess de fant tidkrevende, men at de til tross for liten felles forståelse kunne det være mulig å få til meningsfull veiledning. Veiledere de har snakket med trakk også frem at tidspress medfører at kvaliteten på arbeidet med familiene går ned, denne kvaliteten fører med seg et grunnlag for samarbeid helt fra undersøkelse til tiltak. Skilbred og Havnen (2017) skriver at det overordnede i barnevernet handler om å velge det mest hensiktsmessige tiltaket, og trekker frem en rekke faktorer som påvirker dette arbeidet: normer, ressurser, faglige føringer og trender, lokale samarbeidspartnere, juridiske regler og relasjon mellom familien og den ansatte (Vis, Storvold, Skilbred, Christiansen og Andersen, 2015, gjengitt i Skilbred og Havnen, 2017 s. 251).

3. Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen til min studie. Jeg vil si noe om mine valg knyttet til kvalitativ metode, intervju som verktøy til datainnsamling og hvorfor jeg tenker at problemstillingen best kan besvares ved å anvende diskursanalyse. Videre vil jeg skrive om hvordan jeg har gjennomført diskursanalysen. Til slutt vil jeg belyse noen etiske refleksjoner og vurderinger til den metodiske prosessen.

3.1 Kvalitativ metode

Thagaard (2003) skriver at kvalitative studier kan brukes dersom man ønsker å få innsikt i hvordan personer opplever sosiale fenomener, og metoden gir forskeren mulighet til få disse personenes refleksjoner rundt sin situasjon. For å belyse min problemstilling knyttet til hvordan familieterapeuter opplever å jobbe i en barnevernkontekst vurderer jeg derfor den kvalitative metode som best egnet.

3.1.1 Sosialkonstruksjonistisk forskning

Fordi jeg plasserer min studie innenfor sosialkonstruksjonistisk og poststrukturalistisk tenkning, velger jeg å trekke frem hvordan sosialkonstruksjonisme anvender sine ideer innenfor samfunnsforskningen. Gergen og Gergen (2005) skriver om forskning som konstruerende praksis. I motsetning til forskning basert på positivistisk grunnlagsforståelse og som har sitt utgangspunkt i å søke etter sannhet, tilbyr konstruksjonistene en annen forståelse av vitenskapelig praksis. Innenfor denne retningen ser man på vitenskap som et produkt av de sannheter som finnes innenfor et bestemt felleskap. Den konstruksjonistiske forsker søker å bryte ned disse faggrensene, da de mener mulighetene ligger i den tverrfaglige samtalen der mangfoldige virkeligheter og verdier krysser hverandre. Forskeren søker å oppmuntre til bruk av forskjellige metoder for forskning, og for fremstilling av forskningsresultater. Sosialkonstruksjonistiske ideer har fått stor innflytelse på samfunnsvitenskap og inspirert til mange nye forskningsmetoder, blant annet narrative studier, antropologi, aksjonsforskning og diskursanalyse. Sosialkonstruksjonistisk forskning kan bidra til å avdekke hvordan vi bærer maktstrukturene med oss i vår intensjonalitet. Disse strukturene gjelder både på

mikronivå, som i familien, på barnevernskontoret, så vel som i makrostrukturer, som i folkemeningen eller i kjønns spørsmål (Aadland, 2011 s. 274).

3.2 Diskursanalyse

Det finnes forskjellige måter å gjøre diskursanalyse på, Jørgensen og Phillips (1999) trekker i sin bok frem diskursteori, kritisk diskursanalyse og diskurspsykologi. I denne boken skriver de at likhetene mellom disse tre analytiske tilnærmingene er at de har et sosialkonstruksjonistisk utgangspunkt, de har det samme strukturalistiske og poststrukturalistiske syn på språket og de deler synet på at individer snakker fra forskjellige og noen ganger motstridende posisjoner. Ulikhetene som trekkes frem er at de ser ulikt på om diskurser er fullt ut konstituerende for den sosiale verden, eller om diskurser lever i samspill med andre sosiale fenomener og logikker (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 28 - 29). Alle disse analysemetodene har relevans for min studie, men ut fra min problemstilling ønsker jeg å anvende Fairclough sin kritiske diskursanalyse, fordi den forstår diskurser i et dialektisk forhold til andre sosiale prosesser og den er opptatt av forandring av maktforholdene.

3.2.1 Hva er diskursanalyse?

Dersom man er interessert i å studere og analysere meningsdannelse er diskursanalysen en egnet kvalitativ metode (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 126). En sympatisk innstilt forsker skriver at man kan identifisere minst 57 ulike betydninger av begrepet «diskursanalyse» (Gill 2000, gjengitt i Knutsen, 2012 s. 285). Jeg tenker at dette utsagnet sier noe om kompleksiteten i begrepet «diskurs» og at forskeren som anvender begrepet står ovenfor mange valg i henhold til hvordan begrepet skal defineres og hvordan analysen kan gjennomføres. Jeg vil begrunne mine valg og definere diskurs ut fra det jeg tenker er hensiktsmessig for å svare på min problemstilling. Jeg tenker også at ordet «diskurs» kan virke fremmedgjørende og akademisk, det er derfor viktig for meg å definere dette på en måte som gjør det lettere for leseren å forstå hva jeg leter etter i analysearbeidet. Jørgensen og Phillips (1999) trekker frem noe jeg tenker er viktig å understreke i dette diskursive arbeidet, nemlig at diskursanalysen ikke handler om å komme bak diskursen for å finne ut hva folk virkelig mener eller finne ut hvordan virkeligheten egentlig ser ut. Videre skriver de at man som forsker skal se på det som ble sagt og undersøke om det er noe mønstre

i utsagnene, og se på hvilke konsekvenser ulike diskursive fremstillinger får for vår oppfattelse av virkeligheten.

Diskurs kan defineres på følgende måter; «en diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsint af verden) på» (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 9). Denne definisjonen er ganske vid og jeg vurderer at det er behov for ytterligere spesifisering av diskursbegrepet. Dallos og Vetere (2005 s. 64) definerer diskurs som alle former for tekst og tale, for eksempel i transkripsjoner fra intervjuer, publiserte tekster eller i hverdagssamtaler. De skriver at diskurser er konstruksjoner som er reflektert av våre sosiale og kulturelle trekk, og som vi alle bruker til å presentere våre erfaringer og forklare våre handlinger. Noen diskurser ses på som mer dominerende i vårt samfunn enn i andre samfunn, og diskurser forandres over tid (2005). Her trekkes det inn viktige begreper som brukes i analysearbeidet, da det snakkes om konstruksjoner, sosiale og kulturelle trekk, dominerende diskurser og diskursenes endringer. Det jeg tenker mangler i definisjonene ovenfor er at begrepet diskurs også knyttes til regler og normer for hvordan personer innenfor en kulturell sammenheng snakker om bestemte fenomener (Thagaard, 2003 s. 11), fordi jeg i denne oppgaven også vil være opptatt av å finne ut hvilke regler og normer innenfor en barnevernkontekst styrer måten de ansatte snakker om fenomener som veiledning av familier.

3.3 Utvalg og rekruttering av informanter

Utvalget ble rekruttert gjennom ledere ved barneverntjenestene. Informantene jeg var på jakt etter var familieterapiutdannede personer som jobbet med hjelpetiltak i en barnevernkontekst. Dette kaller man for et strategisk utvalg, da de personer som plukkes ut til å delta i studien har noen kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til å løse problemstillingen (Thagaard, 2003 s. 53). Jeg ønsket å snakke med til sammen fire fagpersoner fordelt på to ulike barnevernkontor i østlandsområdet. Utvalget mitt er lite, men tilstrekkelig med tanke på at min studie handlet om å gjennomføre dyptpløyende analyser med et utvalg som kun skulle representere noen få kategorier, som i dette tilfelle var familieterapeut, barnevernkontor og hjelpetiltak (2003). Jørgensen og Phillips (1999 s. 127) skriver at fordi man i diskursanalysen ikke er opptatt av individet i seg selv, men er opptatt av språkbruken og av å finne ut om

noen diskurser er dominerende innenfor et felt, kan man få nok og gyldig informasjon gjennom et lite utvalg. Hvor stort dette utvalget skal være avhenger også av problemstillingen. Jeg vil mot slutten av dette kapittelet si noe om hvorvidt dette utvalget er representativt og generaliserbart.

3.3.1 Intervjuguiden

I utarbeidelsen av intervjuguiden var jeg opptatt av å stille spørsmålene i en rekkefølge som kunne berolige informantene og gjøre de trygge på intervjusituasjonen (Thagaard, 2003). Jeg startet med temaer som var noe overordnet, for så å bevege meg over til mer personlige spørsmål. Mot slutten av intervjuet stilte jeg spørsmål som var mer opptatt av eventuelle konflikter mellom perspektiver, som Kvale og Brinkmann (2012 s. 167) skriver: «en diskursiv intervjuer vil legge merke til, og i noen tilfeller stimulere, konfrontasjoner mellom de forskjellige diskurser som foreligger». Avslutningsvis i samtalen inviterte jeg informantene til å reflektere over mulige løsninger på dilemmaer vi hadde snakket om, i et forsøk på å avslutte intervjuet med tanker knyttet til muligheter. Jeg anvendte det man kaller for «tre med grener» modellen, der stammen representerer hovedtemaet og grenene de enkelte deltemaene som utdypes med oppfølgingsspørsmål (Thagaard, 2003 s. 94). Jeg gjennomførte relativt strukturert intervju, der temaene var fastlagt på forhånd. Jeg var også opptatt av at samtalen rundt de temaene jeg hadde forberedt kunne være interessante for informantene å snakke om, og at dette i seg selv kunne bidra til refleksjon i det mange av informantene beskrev som en hektisk hverdag.

3.3.2 Kvalitativt intervju

Det kvalitative forskningsintervju søker å forstå verden sett fra intervjupersonenes side. Målet vil være å få frem folks erfaringer, samt avdekke deres opplevelse av verden. Forskningsintervjuet er en profesjonell samtale der det konstrueres kunnskap i samspill mellom intervjueren og den intervjuede. Deltakerne i et intervju vil ikke være likeverdige, ettersom det er forskeren som definerer og kontrollerer samtalen (Kvale og Brinkmann, 2012 s. 21). Informantene i min undersøkelse velger ikke bevisst sine diskurser som skal få innflytelse over deres verdensbilde og atferd. De påvirkes bevisst og ubevisst av sitt eget og andres fagmiljø samt medier som skiver om barn, familier og barnevern. Det er jeg, gjennom min intervjuguide og mitt

analysearbeid, som bringer inn hvilke diskurser som kan gjenkjennes i informantenes utsagn.

I intervjuene av familieterapeutene er jeg opptatt av å se hva språket deres sier om kulturen de er en del av. Det er derfor utsagnene, ikke informanten i seg selv, som blir analysert. Dette gjøres med bakgrunn i at diskursanalytikere tar utgangspunkt i at vi ikke uttaler oss fritt, men at det innen en gitt diskurs blir gitt spesifikke rammer som både muliggjør og begrenser hva som kan sies og gjøres, vi begynner aldri forfra (Jørgensen og Phillips, 1999). Gjennom analysearbeidet bringer jeg inn hvilke diskurser som kan gjenkjennes i informantenes utsagn. Uttalelsene blir dekonstruert og jeg ser på mulige tolkninger av disse, videre blir diskursenes ulike handlingsalternativer drøftet.

3.3.3 Transkripsjonene

Intervjuene ble tatt opp på lydbånd, og jeg har selv gjort transkriberingen av lydmaterialiet. Transkripsjonene har derfor blitt preget av mine tolkninger og oversettelser, fordi forskjellene mellom det muntlige og skriftlige byr på en rekke praktiske og prinsipielle problemer (Kvale og Brinkmann, 2012 s. 186). Kvale og Brinkmann (2012 s. 187) skriver at «en utskrift er en oversettelse fra én narrativ form – muntlig diskurs – til en annen narrativ form – skriftlig diskurs». Da det ikke finnes noen klare regler eller koder for hvordan transkripsjonene skal gjennomføres, er det viktig at det gjøres rede for hvordan de er utført (2012). Jeg har gjennomført en enkel transkripsjon som utelukker pauser og det non-verbale, som kroppsspråk og gester. Jeg har inkludert meg selv som intervjuer for at jeg i ettertid kan se om måten jeg stilte spørsmålene på i større eller mindre grad preget svarene. Gjennom skriftliggjøringen av opptakene blir informasjonen ytterligere redusert, selv om jeg har forsøkt å gjengi det informantene sier så nøyaktig som mulig, og de originale transkripsjonene vil derfor inneholde gjentakelser og registrering av «eh» og liknende. De sitater jeg tar med i analysedelen av oppgaven har jeg valgt å endre noe ved å ta vekk ord og språkvalg som kjennetegner den unike informant, dette for å gjøre svært muntlige og uforståelige setninger mer formelle. Jeg har også gitt informantene fiktive navn for å gjøre lesningen av analysen lettere. Jeg har grunnet den kritiske diskursanalysens blikk på tekst forsøkt å ivareta noen av de grammatiske valgene informantene gjør, for å kunne si noe om min tolkning av informantens tilslutning, ambivalens eller avstand til det de forteller om. Til tross for mine valg i denne

prosessen vil det som blir igjen av intervjuene tatt ut av sin kontekst, tolket av mitt blikk og jeg står i fare for at informantene kan føle seg misforstått dersom de kjenner seg igjen i sitatene som er plukket ut. Gjennom den kritiske diskursanalysen vil jeg også rette blikket mot selve teksten og de valg informantene har gjort språklig, jeg er fullt klar over at disse valgene er gjort og oppstått i en kontekst der det kan ha blitt hentet frem av mine spørsmål, punktueringer og lignende, og det er ikke sikkert informantene ville sluttet seg til utsagnene på samme måte i en annen samtale. Diskursanalysen er nettopp også opptatt av at vi hele tiden snakker ut fra ulike og kanskje til dels motstridende diskurser og at vi innenfor ulike typer samtaler vi deltar i vil snakke på ulike måter. Gjennom den diskursive analysen kan dette kanskje bli mer synlig for oss og vi får en mulighet til å oppnå et mer bevisst forhold til hvilke diskurser som preger oss i arbeidet, hvilke som er marginalisert, hvilke vi forsøker å endre og hvilke vil ikke ønskes å snakke ut fra. Jeg håper mine informanter kan lese analysen med nysgjerrighet og kanskje oppdage noe nytt.

3.4 Svakheter ved det metodiske grunnlaget i oppgaven

I den kritiske diskursanalyse er det nødvendig å trekke inn relevant kulturell og sosiologisk teori slik at man belyser den gjeldene sosiale praksis (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 98). Som nevnt i innledningen til denne oppgaven vurderer jeg det dit hen at jeg selv står tett på de diskurser jeg er opptatt av å studere, da jeg i flere år har jobbet i en barneverntjeneste. Jørgensen og Phillips (1999 s. 31) skriver at det kan være vanskelig å oppdage diskurser man selv er tett på, fordi man som forsker kan dele mange av selvfølgelighetene i materialet. Jeg tenker det er en viss fare for at jeg forstår for fort fordi jeg selv er godt kjent i den konteksten jeg studerer, men samtidig vil jeg hevde at jeg ikke lenger står like tett på disse diskursene, da det er nesten fire år siden jeg jobbet i barnevernet. Kanskje jeg nettopp gjennom denne avstanden i større grad kan oppdage noen av de diskursive perspektivene og at jeg gjennom denne erfaringen har en viss kulturell kompetanse på nettopp barnevernkonteksten. En kulturell kompetanse som vil være nyttig i denne studien.

Dersom man anvender et sosialkonstruksjonistisk ståsted i møte med materialet vil man ikke kunne hevde at det er mulig å stille seg selv på utsiden og innta en observatørposisjon i møte med tekstene man skal analysere. Jørgensen og Phillips

(1999 s. 32) skriver at dersom man legger til grunn det sosialkonstruksjonistiske premisset om at vitenskap kun er én representasjon av verden blant mange andre mulige representasjoner, har man filosofisk sett et uløselig problem. Nettopp fordi, forskeren alltid har en posisjon i møte med det han eller hun forsker på, denne posisjonen vil påvirke hva forskeren ser og ikke ser, og hva forskeren kommer frem til av resultater. Det blir derfor viktig at man redegjør for hvor man står i forhold til de diskursene man undersøker, samt ser på konsekvensene forskeren har på den diskursive produksjonen.

3.4.1 Mulige konsekvenser av diskursiv produksjon

Når man skal gjennomføre en diskursanalyse er det viktig at man ser på forholdet mellom de som snakker sammen (Jørgensen og Phillips, 1999), i dette tilfellet mellom meg og informantene, fordi «diskurser vil alltid springe ut av interaksjoner mellom sosiale grupper» (Juul, 2010 s. 141). Vi må derfor trekke inn konteksten diskursene oppstår i (Phillips og Hardy, 2002, gjengitt i Juul, 2010 s. 141). Informantene og jeg befinner oss alle innenfor samme gruppe som familieterapeuter, sosialfaglig utdannede, vi har samme sosioøkonomiske status, vi er alle norske kvinner, og jeg kunne sikkert nevnt mange flere faktorer som gjør at vi derfor i stor grad reflekterer og forsterker de samme dominante diskursene (Øfsti, 2008). Hva ville skjedd i samtalen dersom jeg ikke var en representant for de samme kategoriene? Hvordan ville analysen blitt dersom en uten sosialfaglig tilknytning hadde lest gjennom? Dette er noen av de spørsmålene jeg stiller meg når jeg går inn i mitt datamateriale. En viktig faktor for den diskursive produksjonen er intervjuguiden. Det er mine spørsmål som setter dagsorden for samtalen, og i liten grad gir rom for at informantene selv kan bestemme hva de vil snakke om. Måten spørsmålene mine er formulert på vil også være med på å forme samtalen ut fra i hvilken grad spørsmålene lukker eller åpner opp for til eksempel interdiskursivitet (se mer om interdiskursivitet i metodedelen). Kvale og Brinkmann (2012 s. 235) siterer Parker (2005 s. 92) sine fire spørsmål som forskeren kan stille seg i det diskursanalytiske arbeidet; «hvorfor er teksten interessant? Hva vet vi om det materiale den er konstruert ut fra? Hvilke virkninger har ulike lesninger av teksten? Hvordan er teksten relatert til maktstrukturer?».

En måte å minimere disse konsekvensene på ville vært om flere personer hadde lest og analysert transkripsjonene, eller at jeg hadde gjort analysen i et samarbeid med

mine informanter, prinsipper som i utgangspunktet er viktig i arbeid med diskursanalyse. På den annen side er det noen etiske vurderinger som må tas dersom flere personer skal ha tilgang til det sensitive materialet, en slik vurdering må ses i sammenheng med at det i utgangspunktet kan være vanskelig å få tak i informanter til en kvalitativ studie, og at informantenes personvern blir viktig i deres vurdering av deltakelse. På grunnlag av det begrensede omfanget av denne studien har jeg derfor ikke innhentet godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) om at flere personer skal ha tilgang til transkripsjonene.

3.5 Dataanalyse

I mitt arbeid med analysen hadde jeg etter flere gjennomlesninger av intervjuene dannet meg et bilde av hva som kan fortone seg som et mønster av temaer som dukket opp i alle intervjuene. Jeg synes at informantene trakk frem mange av de samme problemstillingene, helt uavhengig av hvilken barneverntjeneste de hadde sin praksis i. Videre sorterte jeg sitater fra intervjuene under ulike temaer som; familieperspektiver, opplevelser knyttet til tilhørighet i barneverntjenesten, metafortellinger og institusjonaliseringsprosesser, tidspress, konformitet, familieterapeuten i barneverntjenesten, problemdefinering, sannhet-/faktaorientering. Ut fra denne sorteringen vurderte jeg hvilke temaer som ville belyse problemstillingen, hvilke som trakk frem maktstrukturer, hvilke som belyste forandringsmuligheter, hvilke som var preget av dilemmaer og diskursive konflikter, temaene vil analyseres og drøftes i kapittel 4 i oppgaven.

3.5.1 Hvordan kommer diskursene til uttrykk, og hvordan finner jeg dem?

Som diskursiv forsker har man ikke påtatt seg et arbeid der man analyserer materialet for å komme frem til hvilke utsagn om verden som er riktige eller ikke. Arbeidet handler om å undersøke hvilke mønster ligger i utsagnene, og se på de sosiale konsekvensene av ulike måter å fremstille virkeligheten på (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 31). I utvelgelsen av sitater vil man som kvalitativ forsker være opptatt av å trekke ut det som kan virke forvirrende, det som utfordrer eller skiller seg ut og det som kan være med på å besvare forskningsspørsmålene (Kvale og Brinkmann, 2012 s. 236), men også se på likhet og mønster i det informantene sier. I Fairclough sin tredimensjonale modell skiller han mellom de tre ulike diskursive nivåene; *diskursiv*

praksis, tekst og sosial praksis. Nivåene skal analyseres hver for seg, men man står fritt til å velge å bruke deler av denne metoden dersom omfanget av prosjektet tilsier det (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 88).

Kort sagt handler diskursiv praksis om å se på hvordan teksten er produsert og hvordan den blir praktisert (Jørgensen og Phillips, 1999). Det handler om å se på hva som kan forklare rekkefølgen og mønsteret i våre sosiale handlinger, man stiller spørsmålet; hvilke diskursive praksiser er det folk bruker når de forsøker å organisere sine handlinger. Mennesker er styrt av noen kontekstuelle koder når de snakker eller oppfører seg på innenfor ulike kontekster, disse kodene styrer også våre forventninger i møte med samtalen, det styrer de relasjonelle kodene mellom oss og de styrer hvem som til enhver tid er gitt retten til å uttale seg eller ikke. Vår diskursive praksis er ikke stringente og fastlagte regler vi følger til punkt og prikke, de er heller fleksible og åpne for kreativitet (Wetherell, Taylor og Yates, 2001). Konkret i analysen handler dette om å se på intertekstualitet og interdiskursivitet. Begrepet interdiskursivitet referer til hvilke diskurser vi bruker når vi snakker, intertekstualiteten handler om at vi alltid snakker ut fra det andre har sagt før oss, ved at vi aldri kan unngå å bruke ord som andre har brukt før oss og det vil derfor oppstå en intertekstuell kjede. Et godt eksempel på intertekstualitet er når jeg i denne oppgaven henviser til andre tekster, dette kalles for manifest intertekstualitet (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 84 og 93). Et annet eksempel vil være «når en barnevernsarbeider bruker vitenskapelig produserte tekster fra for eksempel psykologien i sin kommunikasjon med familier, vil dette bli et ledd i en slik intertekstuell kjede» (Juil, 2010 s. 134). Ifølge Fairclough er intertekstualitet et uttrykk for både kontinuitet og forandring. Forandringen kan skje når vi bruker eksisterende diskurser på nye måte, men for å kunne skape forandring må man også ha tilgang til forskjellige diskurser. Derfor vil mulighetene til å skape forandring begrenses av maktrelasjoner, der de som har begrenset tilgang til ulike diskurser også ha begrensede muligheter for å skape forandring (Jørgensen og Phillips, 1999). Ifølge Faircloughs sin teori vil høy grad av interdiskursivitet henge sammen med forandring, mens lav grad av interdiskursivitet tyde på reproduksjon av tradisjonelle diskurser (1999 s. 94). Det kan for eksempel være lettere for de som jobber i barneverntjenesten å få gjennomslag for strukturelle endringer i egen tjeneste, enn det kan være for familiene som får hjelp av barneverntjenesten å få til det samme,

da en stor andel av familier som havner i barnevernets hender kan sies å være en marginalisert gruppe (Christiansen, 2015). Som en av mine informanter sa;

«Jeg opplever at tiltakene barnevernet har er styrt av diskursen om hvordan man ser på familier og hvordan det «skal» være. Jeg tenker at tiltakene er lite individuelt tilpasset, og at det er en del økonomi som ligger til grunn for at det blir som det blir. Når du har en krise i livet og du har det ganske dårlig, så hadde jeg i hvert fall, hvis jeg hadde strevd økonomisk, hatt helseproblemer og jeg i tillegg ikke fikk til det gode samspillet med barna mine, så hadde jeg kanskje trengt at noen kom hjem til meg og hjalp meg med praktiske ting, og at det ikke var så veldig sånn at det het det eller det, og at er noen kommer og ser på om du får til veiledningen, og får du ikke til det, så har du jo egentlig enda mer problemer i barnevernets kontekst».

I dette utsagnet trekker informanten blant annet på en diskurs som er kjent innenfor sosialt arbeid og familierapi, som handler om at man skal være der klienten er, og ikke der vi mener klienten skal være (Frøyland, 2017). Denne diskursen bygger på et av Kierkegaards mest kjente sitater, ”hjelpkunstens hemmeligheter” der han snakker om å være der den andre er for å kunne finne et felles utgangspunkt for den videre prosessen (Kierkegaard, 1855, gjengitt i Kopperud og Michaelsen, 2012). Jeg tenker at informanten i dette eksemplet viser at det finnes ulike diskurser som er med å forme de tiltakene barneverntjenesten tilbyr, blant annet ideen om hvordan en familie skal være, samt at tiltakene også formes av økonomiske vurderinger, vurderinger som Fairclough ikke ville betegnet som diskursiv praksis, da økonomi er en annen form sosial praksis og vil derfor fungere etter andre former for logikk enn diskursene. Like fullt er de andre sosiale praksisene med på å forme diskursive praksis fordi det er et gjensidig konstituerende samspill mellom vår diskursiv- og annen sosiale praksis (Jørgensen og Phillips, 1999), slik vi kan se informanten snakker om i sitatet over når hun trekker frem at økonomi er med på å forme hvordan man utfører tiltak. Neumann (2001 s. 123) referer til Schaanning (1997 s. 211),

«det andre som utsagn forholder seg til, er ganske enkelt alt det som man drar veksler på for å gi utsagnet overbevisningskraft. Her kan alt brukes: Fra

maskiner og instrumenter til kurver og utsagn av tunge, vitenskapelige autoriteter. Utsagnet får sin «vekt» etter hvor mye som her kan trekkes inn».

Derfor vil jeg også være opptatt av hva som trekkes inn av overbevisende elementer i tekstene. Videre i analysearbeidet skal man ifølge Fairclough sin modell se på tekstens egenskaper for å se hvordan diskursene kommer frem tekstuelt og på denne måten finne mer støtte til fortolkningen av diskursiv praksis. I denne delen av analysen er man opptatt av å se på blant annet bruken av metaforer, ordvalg og grammatikk. Transivititet og modalitet er to viktige grammatiske elementer man analyserer. Når man ser på modaliteten i et utsagn analyserer man graden av tilslutning den som snakker har til diskursen det snakkes ut fra, for eksempel vil en som sier «jeg synes familieterapi er viktig i barnevernet» vise en annen tilslutning til utsagnet enn en som sier «kanskje familieterapi er viktig i barnevernet». Modalitet referer også til bruken av moderasjoner i språket som når vi bruker «liksom», «kanskje litt» og når vi gjennom en humoristisk tone viser at vi har en viss avstand til det vi sier. Innenfor noen diskurser ser man også ulike former for modalitet når det kommer til måten tolkninger fremlegges som fakta ved å velge objektive fremfor subjektive modaliteter. En objektiv modalitet vil være å si «den er farlig», en subjektiv modalitet av samme utsagn vil være «vi mener at den er farlig». Bruken av modalitet vil derfor også speile hvordan autoritet fremmes gjennom teksten (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 96).

Den tredje dimensjonen i Fairclough sin modell er det som kalles for sosial praksis. Dette handler om å plassere teksten i forhold til den bredere sosiale praksis som den er en del av. Her skal man avdekke relasjonene mellom diskursiv praksis og den diskursordenen denne praksisen inngår i, samt kartlegge hvilke ikke-diskursive sosiale og kulturelle relasjoner som påvirker den diskursive praksis. Det er i denne dimensjonen at man kan se på spørsmål om forandring ved å se om den diskursive praksis er en reproduksjon av diskursordenen eller skjer endrer diskursiv praksis diskursordenen og bidrar til forandring. Videre vil denne dimensjonen være knyttet til spørsmål om makt, og se på om den diskursive praksisen fordekker skjevfordelt makt i samfunnet eller om den utfordrer maktposisjoner ved sin annerledes måte å fremstille virkeligheten på (Jørgensen og Phillips, 1999 s. 98).

3.6 Validitet og overførbarhet

Gjennom stringent anvendelse av teori og metode kan man legitimere vitenskapelig produsert kunnskap. Når vi ser verden gjennom en bestemt teori kan man klare å fremmedgjøre seg fra noen av sine selvfølgheter og stille andre spørsmål enn man ville gjort hvis man hadde benyttet seg av sin hverdagsforståelse (Jørgensen og Phillips 1999:33). Kari Martinsen (2009) henviser til Løgstrup sin tenkning rundt den systematiske tenkningens strenghet (Løgstrup (1956)1991, gjengitt i Martinsen, 2009 s. 120) systematisk tenkning er å se det som er forskjellig og motsetningsfylt, og samtidig se sammenhenger. Det handler om å se en tankeverden i bevegelse, ikke som et lukket system. Videre skriver Martinsen om at den opplysende tanke er en følge av konsentrert arbeid hvor det dreier seg om å kunne la noe ligge, slik at man kan komme tilbake til det på en annen måte. Det handler om å holde tiden fast i det man holder på med, å gå frem og tilbake i seg selv og med språket. Martinsen skriver at man ikke må styrte for å få noe ferdig, men gi rom for tenkningen og tørre å la noe ligge dersom man sitter fast, for det er nettopp i det å komme tilbake til noe at man kan se det med nye og kritiske øyne (Martinsen, 2009). Foucault var opptatt av å vise at det ikke er mulig å etablere kunnskap som ikke hviler på et helt sett av maktstrategier. Hvis man tror at vitenskapelig fremskritt er det samme som avskaffelse av makt, da tar man feil, fordi i all kunnskapsakkumulasjon følger det med maktmekanismer. Foucault var opptatt av at humaniora skulle arbeide for å få øye på disse mekanismene fordi noen av de kan være undertrykkende (Schaanning, 2000 s. 116).

Denne studien har begrensninger knyttet til spørsmål om overførbarhet. Studien har kun intervjuet fire personer, og det er en begrensning at jeg ikke har intervjuet familiene som mottar veiledningstiltak fra familieterapeuter i barnevernet. Dette gjør at jeg som forsker vil gjøre antakelser om hvordan dilemmaene familieterapeutene opplever påvirker arbeidet med familiene. For å kunne besvare problemstillingen ytterligere ville det vært relevant å trekke inn skriftlige dokumenter, slik at analysen også kunne sett på produksjon av tekst i form av familieterapeuters rapporter om endringsarbeidet med familiene. Til tross for dette vurderer jeg at studien viser at familieterapeutene jeg intervjuet opplever mange av de samme dilemmaene, og jeg vil

på grunnlag av dette anta at studien har en viss grad av overførbarhet til andre familieterapeuters arbeid i barneverntjenester i Norge. En slik antagelse kan kun testes gjennom en rekontekstualisering ved at den teoretiske forståelsen i denne studien settes inn i en videre sammenheng (Thagaard, 2003 s. 184).

3.7 Diskursanalysens begrensninger

Som tidligere nevnt i oppgaven plasseres diskursanalysen innenfor sosialkonstruksjonistisk forskning, en type samfunnsforskningen som har vært og fremdeles er utsatt for kritikk. Enkelte kritikere vil hevde at sosialkonstruksjonistisk forskning er ubrukelig fordi resultater kun vil være en fortelling om virkeligheten bland andre mulige fortellinger, forskningen vil derfor ikke avgjøre hva som er rett, godt eller dårlig. Dersom man gjennom denne type forskning forsøker å si noe om hva som bør forandres vil det kun være et uttrykk for forskerens egen opplevelse av hva som er logisk og mulig å få til (Phillips og Jørgensen, 1999). Enkelte vil også mene at diskursanalysen ikke inkluderer erfaringer, følelser, det materielle nivået eller folks handlinger. Og de ulike formene for diskursanalyse ser ulikt på hva som anses for å være diskursivt og ikke. Som tidligere nevnt i dette kapittelet skjelner Fairclough sin kritiske diskursanalyse mellom hva som er diskursiv praksis og annen form for sosial praksis, men at også annen form for sosial praksis like fullt er med på å konstituere den sosiale verden og gi konsekvenser for hvordan man kan tenke om forandring. Diskursanalyse kan nettopp vise frem disse konsekvensene og forsøke å bevege dette noe, men samtidig er diskursanalyse som forskningsmetode underlagt den samme type begrensninger som diskursene gir, da vitenskap er en diskurs blant mange andre. Den vitenskapelige diskursen er også underlagt bestemte regler for hvordan vitenskap kan produseres, blant annet regler for gjennomsiktighet, konsistent argumentasjon osv. Ved å følge noen former for etterrettelighet vil man kunne si at diskursanalyse kan bidra med nye perspektiver på ulike samfunnsforhold (1999).

«man har den ret, som alle mennesker principielt har, til at intervenere i den demokratiske debat for at fremme sine overbevisninger om et bedre samfund»
(Phillips og Jørgensen, 1999 s. 168).

3.8 Etiske refleksjoner

Prosjektet ble i forkant av rekruttering av informanter og intervjuer godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS, ansvarlig for godkjenningen var Håkon Tranvåg. Som det fremgår av min forespørsel om deltakelse, kunne informantene når som helst trekke seg fra deltakelse uten å måtte oppgi grunn. Jeg har gjennom transkripsjonene tatt vekk ord og setninger som kan bidra til å røpe aktuelle barnevernkontor eller informanter, men det er sannsynliggjort at informanter ved samme barnevernstjeneste vil kunne kjenne igjen hverandres utsagn. Thagaard (2003) skriver at utfordringen med diskursanalyser er at de tar med lengre utdrag av tekst, noe som påvirker informantenes muligheter til å kjenne seg igjen. Informanter kan oppleve at forskerens perspektiv er svært avvikende fra deres egen forståelse av det som blir sagt, og det finnes ingen fullgode løsninger på dette problemet (2003 s. 128). Det derfor særlig viktig å skjule informantenes identitet så langt det lar seg gjøre. For å minimere muligheten for gjenkjenning har jeg som nevnt tidligere, gjort endringer i formuleringene som brukes i oppgaven, samt laget fiktive navn på informantene.

4. Presentasjon og drøfting av funn

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere de diskurser jeg har funnet i mitt datamateriale som har relevans for temaet i oppgaven og som kan brukes til å besvare problemstillingen. Jeg vil trekke frem sitater fra mine informanter og si noe om hvilke diskurser jeg tenker de snakker ut fra, drøfte dette opp mot teorien i denne oppgaven, samt presentere annen aktuell teori og empiri. Med dette analysearbeidet er jeg ikke ute etter å finne frem til en sann og gyldig versjon av virkeligheten. Jeg ønsker å synliggjøre hvordan fagpersoner til enhver tid snakker ut fra ulike diskurser og gjennom analyse av språket forsøke å få øye på reproduksjon av tradisjonelle diskurser i barnevernet. Jeg vil også se etter språk som synliggjør om informantene er med på å bevege de tradisjonelle diskursene eller løfte frem de marginale diskursene. Diskursene de snakker ut fra er med på å konstruere versjoner av virkeligheten, og jeg ønsker å få frem hvilken innflytelse dette kan ha på arbeid med hjelpetiltak i barneverntjenesten. Jeg vil igjen trekke frem problemstillingen for denne oppgaven;

Hvilke diskursive dilemmaer oppstår når man som systemisk orientert familieterapeut arbeider i en barnevernkontekst, og hvordan kan disse dilemmaene påvirke deres arbeid med familiene?

4.1 Mellom 1. og 2.ordens kybernetikk

I mitt analysearbeid oppdaget jeg at alle mine informanter snakket om dilemmaer som oppstår i møte mellom den systemiske terapeuten i den normative konteksten. Jeg vil i dette kapitlet si noe om hvilke ulike diskurser som ligger i dette dilemmaet, et dilemma som jeg tenker handler om å være i en vekselvis bevegelse mellom en ekspertposisjon og en ikke-vitende posisjon⁴. Siri og Janne snakker om hvordan de opplever dilemmaet i sitt arbeid:

Siri: «jeg har nok en litt friere og mer takknemlig posisjon enn kontaktpersonen, fordi jeg har ikke den store kontrollfunksjonen på en måte. Samtidig så tenker jeg at det er mange som sier noe om at de kjenner på det at vi er fra barnevernet, selv om man kommer hjem og skal være en hjelp og en støtte, så er jeg barnevernets øyne inn i det hjemmet».

⁴ Referer til terapeutens filosofiske holdning (Anderson, 2003)

Janne: «det er nettopp det med at når vi blir betraktet som en kontrollør, så er det vanskelig å betrakte oss som hjelpere, sånn i forhold til det med ikke ønske eller ønske veiledning».

Siri og Janne forteller at de opplever å bli forstått som kontrollører i møte med familiene, selv om de skal være hjelper og tilby veiledning. Flatebø (2005) skriver om den doble rollens mange dilemmaer og trekker frem to fallgruver en slik balansekunstner kan havne i; der den gode hjelperen og terapeuten kan stå i fare for å overse sin rolle som undersøker og dermed ikke skjøtte sin plikt til å beskytte barn, kan den som er opptatt av sin rolle som kontrollmyndighet stå i fare for å behandle folk urettferdig og undertrykke familier. Her tenker jeg både Janne og Siri opplever at de må stå i to svært ulike diskurser samtidig, der den ene diskursen har sine røtter i modernismen og tar utgangspunkt i at man som observatør kan beskrive den andre, har den andre diskursen røtter i postmodernismen og hevder at en observatørrolle ikke er mulig å innta. Disse diskursenes ulikhet blir kanskje også mer synlig når familiene de skal hjelpe plasserer dem i observatørposisjon. Familiene vil da sannsynligvis tenke innenfor rammene av de tradisjonelle diskursene i barnevernet, der makten fordeler seg i en hierarkisk struktur med barnevernet på toppen, fordi barnevernet i Norge er gitt formell makt til å gripe inn i familiers liv. Denne makten er konstituert og åpen (Juul, 2010), og de aller fleste som kommer i kontakt med barnevernet vet at de også har makt til å definere foreldre som gode nok eller ikke. Det som ikke er like fullt synlig for familiene er den skjulte makten de som arbeider i barnevernet har gjennom deres fagkunnskap og konstruksjoner av familier (Juul, 2010 s. 365). Siri forteller om utfordringer hun møter ved å besitte det jeg tenker er den skjulte makten:

Siri: «På den ene siden så kan vi masse om hvordan vi får folk til å få en trygg relasjon til oss, til å åpne seg, til å fortelle, på den andre siden så er det de forteller oss...vi er jo en kontrollfunksjon».

På den ene siden har du som barnevernsarbeider en plikt til å kontrollere, på den andre siden et ansvar for å legge til rette for trygge relasjoner som inviterer til åpenhet. Jeg tolker det slik at denne dobbeltheten representerer et ubehag for Siri, og jeg kan selv huske at jeg kjente på mange indre konflikter som dette i mitt arbeid i

barnevernet. Wahlbeck (2006 s. 86 og 88) skriver at man i barnevernsarbeid blir tvunget ut i konflikten mellom det gode og det onde, der man til tross for sin streben etter å tjene det gode, vil gjøre erfaringer av seg selv som ond. Historisk kan vi finne røtter til kampen mellom det gode og det onde i religionen, der denne dikotomien tydeliggjør et moralske og oppdragende formål; å skjerpe vår etiske bevissthet og hjelpe oss til å være på den gode siden. Kanskje er det den moralske forpliktelsen som blir merkbar i barnevernsarbeid, der det skal sorteres mellom «gode» foreldre og «onde» foreldre? Wahlbeck (2006) skriver at da det tidligere var vanlig med offentlige fordømmelse av familier som havnet i barnevernet er det nå ingen tydelige uttalt kritikk, dette åpner for at man lettere tyr til en moralsk og skjult dom, enn den åpne og uttalte (Wahlbeck, 2006 s. 89). Bjørnebekk (2010) stiller også spørsmål ved om barnevernets autonome skjønn blir værende implisitt i språk og tekster. Er det slik at kritikken av foreldrene blir gjemt bak faglige formuleringer og byråkratisk språk, fordi det hjelper barnevernsarbeiderne til å overleve i det moralske ubehaget? Siri snakker om hvordan de på hennes team hjelper hverandre til å stå i dette ubehaget:

Siri: «Dette snakker vi mye om for å hjelpe hverandre til hvordan vi kan stå i det. Vi tenker at det å være åpen om det du gjør med de familiene du er satt til å hjelpe, at du er transparent, at du er tydelig på mandatet du har fra barneverntjenesten og konteksten du jobber i og rammene dine, også jobbe systemisk i det tenker jeg. Det er skikkelig vanskelig».

Janne snakker om hvordan hun håndterer denne utfordringen i møte med familiene:

Janne: «Jeg vil jo så gjerne på foreldrenes vegne at det skal gå bra, at de skal klare det, også kan jeg ikke si, hvis de vil fortelle noe og de forteller noe som ikke er bra, så kan jeg liksom ikke late som om jeg ikke har taushetsplikt. Jeg kan aldri være i den posisjonen at jeg har fullstendig taushetsplikt, jeg må fortelle hva jeg ser og hører».

Både Janne og Siri forteller om hvordan de forsøker å håndtere den konfliktfylte rollen mellom hjelper og kontrollør, begge referer det å være transparente og åpne, tydelige på sitt mandat og den konteksten du jobber i og at de sier i fra dersom det de ser vekker bekymring. Siri og Janne snakker ut fra terapeutiske holdninger som er

viktige innenfor systemisk terapi (Frøyland, 2017), den transparente terapeuten som er tydelige på hvordan rammer og kontekst påvirker arbeidet. Janne trekker frem en av rammene som de må forholde seg til, nemlig taushetsplikten, en plikt som stammer fra de juridiske forpliktelsene til barneverntjenesten, og andre forvaltningsinstanser i samfunnet⁵. Barnevernsansatte har etter loven det man kaller for opplysningsplikt⁶, plikten til å gi opplysninger om forhold den ansatte opplever som alvorlig mangler ved den daglige omsorgen og lignende. Så hva er konsekvensene for familiene når den som hjelper må tre ut av det tillitsfulle rommet og si fra om sine bekymringer? Wahlbeck referer til Jung som sier at «på ett djupare plan finns mycket gemensamt i människornas upplevelser trots att det i fråga om barnskydd också finns rätt avgörande skillnader» (Jung 1989, gjengitt i Wahlbeck, 2006 s. 87). Dette skillet blir tydelig når man som fagperson må fortelle foreldrene om sine bekymringer for foreldrenes omsorgskompetanse. En annen avgjørende forskjell mellom hjelperen og foreldrene er at barnevernsarbeideren tilhører samme klasse som de som utvikler viktige styringsdokumenter for barnevernets arbeid (Farsethås 2009, gjengitt i Langsrud, Fauske og Lichtwark, 2017), de vil derfor beherske fagspråket og gjennom det har større forutsetninger for å konstruere en versjon av familien som blir hørt av andre fagpersoner (Langsrud et al., 2017). Igjen blir språket en nøkkel til makt, der de som kan delta i barnevernets språkspill har større mulighet til å bli sett på som en verdig dialogpartner (Oddli og Kjøs, 1998). Definisjonsmakten ligger hos barnevernsarbeideren og deres konstruksjon av «faktum», og det vil være vanskelig for foreldrene å kritisere og motsi det som legges frem som en sannhet om dem som omsorgspersoner (Langsrud et al., 2019). Gjennom barnevernets terminologi fremstår deres observasjoner som virkeligheten og ikke som subjektive tolkninger, dette nøytralitetsperspektivet som blir også synlig i måten barnevernet beskriver sitt arbeid med å samle inn informasjon, blant annet gjennom formuleringer som «å belyse familiesituasjonen» (Flatebø, 2005 s. 120). Jeg forstår det slik at nøytralitetsperspektivet kommer frem i utsagnet til Janne når hun sier «jeg må fortelle hva jeg ser og hører». Men hvilke diskurser er det informantene bruker når de beskriver det de ser og hører?

⁵ Forvaltningsloven (1967) §13 og Barnevernloven (1992) §6-7.

⁶ Barnevernloven (1992) §6-4.

4.1.1 Å trekke på tradisjonelle diskurser

Randi Juul (2010) trekker frem at det er tre diskurser som har dominert barnevernet i Skandinavia, England og USA. Den ene av de tre er den «medisinsksosiale» eller psykopatologimodellen, der overgrep mot barn forklares ut fra foreldrenes psykopatologi og vurderinger av andre omkringliggende faktorer som fattigdom, diskriminering osv. utelukkes. Den andre er den «sosiolegale» diskursen som vektlegger fakta. I denne diskursen er man opptatt av barn og foreldres rettigheter, og at det er viktig å leve opp til legale krav og kriterier, og hvor barneverntjenesten oppgave er å dokumentere og fremskaffe bevis på at barnets situasjon ikke er god nok. Den siste diskursen beskrives som mer kontekstuell fordi man vektlegger familiens opplevelse av konteksten og man mener at verken den «medisinsksosiale» eller den «sosiolegale» har nok fokus på omkringliggende faktorer (Egelund og Sundell, 2001, gjengitt i Juul, 2010 s. 67 - 68). Juul (2010) sammenligner disse tre diskursene med de tre utviklingslinjene som har vært parallelle i norsk barnevern og mener at diskursene i større eller mindre grad har fått fotfeste (Christiansen, 1996, gjengitt i Juul, 2010 s. 68). De ene av de tre utviklingslinjene retter fokus mot tilknytning og tidlig samspill, gjennom observasjon rettes blikket rettes mot indre egenskaper hos familiemedlemmene og barnevernet foreskriver intervensjonen. I den andre utviklingslinjen blir psykologisk kunnskap supplert med nettverkstenking, det er fokus på samhandlingsmønstre og familien forstås ut fra de systemer de er en del av. Barnevernet må derfor være opptatt av samarbeid med andre etater og de må ut på barns og foreldres arena. Den siste utviklingslinjen har røtter i ideer som demokrati og brukermedvirkning, her ser man på effekter av makt og kontroll mellom hjelperen og familiene. Barnevernet skal her vektlegge at klientene må definere sine egne problemer, beskrive sin egen situasjon og velge egnet tiltak. Her vil den ansatte fungere som en støttespiller som gir makten tilbake til brukeren (Christiansen, 1996, gjengitt i Juul, 2010 s. 68). Juul (2010) skriver at alle disse utviklingslinjene er delvis basert på forskning og har elementer fra psykologi og atferd- og samfunnsvitenskap, og at denne kunnskapen har ved siden av ideologi hatt betydning for hvordan man har forstått problemutvikling (Slettebø og Seim, 2001, gjengitt i Juul, 2010 s. 69). Flere av mine informanter speiler dette utviklingsbildet:

Janne: «Men, det jeg synes er fint nå er at det er forskningsbasert barnevern, og at det ikke er sånn at vi alle har en ideologi....jeg tenker for eksempel på

hjerneforskning, at man må liksom spille på lag med hvordan vi funker. Det synes jeg er kjempefint».

Siri: «når vi for eksempel drøfter en bekymring i en familie, eller når vi skal drøfte om vi er riktig type tiltak inne, så opplever jeg at det er en veldig god kultur her for å ta med seg disse ulike perspektivene og at vi alltid prøver å reflektere fra ulike perspektiver, både i forhold til kultur, hvordan det spiller inn på måten vi ser på familien eller møter familien på».

Informanten trekker frem at det forskningsbaserte barnevernet bør vektlegges fordi slik forskning spiller på lag med «hvordan vi funker». Vi ser her at informanten henter sine diskursive perspektiver fra den psykologiske diskursen, der blikket rettes mot indre egenskaper hos barnet (Christiansen, 1996, gjengitt i Juul, 2010) og at denne diskursen inneholder kunnskap om hvordan vi som mennesker fungerer. Jeg mener utsagnet trekker på en tradisjonell og lineær diskurs i barnevernet (Egelund og Sundell, 2001, gjengitt i Juul 2010). Informanten viser sin støtte til denne diskursen ved å si at «jeg synes det er fint» to ganger, og vi kan forstå det som at informanten er opptatt av å bruke den psykologiske diskursen i sitt arbeid med veiledning av familier.

Siri snakker frem den utviklingslinjen i barnevernet som er opptatt av at familien må forstås ut fra de systemer de er en del av (Christiansen 1996, gjengitt i Juul, 2010), denne utviklingslinjen er sammenfalle med den tredje store diskursen innenfor skandinavisk barnevern (Egelund og Sundell 2001, gjengitt i Juul 2010). Viktigheten av at det gjøres vurderinger av utenforliggende faktorer støttes også av Bufdir (2017). Denne diskursen kan sies å speile det systemiske perspektiv på familier, og barnevernsarbeideren vil ut fra et slikt perspektiv fungere som en støttespiller som gir makten tilbake til foreldrene. Siri forteller at «de alltid prøver å reflektere ut fra ulike perspektiver», noe som kan indikere at det ikke alltid er så lett å få til denne refleksjonen. Flatebø (2005 s. 129) fant i sin avhandling at det i barnevernsarbeidernes samtaler om familier ble gitt få beskrivelser av omkringliggende faktorer, og at det heller ble brukt terminologi som vektla indre faktorer som psykisk sykdom, emosjonelle vansker eller personlige egenskaper. Dette indikerer at det å jobbe ut fra en kontekstuell og systemisk diskurs er krevende i

barnevernsarbeid og de ansatte trekkes fort mot den lineære forståelsesrammen. Janne snakker om hvordan dette oppleves i praksis:

Janne: «de nyutdanna familieterapeutene snakker mye om at barnevernssystemet er veldig lineært, i motsetning til familieterapien som er systemisk og sirkulær. Og det kjenner jeg jo igjen, men det er veldig vanskelig for meg å holde det tydelig, for jeg har liksom kommet tilbake i grøten da, eller hva jeg skal kalle det».

Janne trekker frem at det lineære i barneverntjenesten er mer synlig for de som er nyutdanna, og at det for henne blir vanskelig å se det lineære når hun har kommet «tilbake i grøten». Jeg kan selv kjenne meg igjen i det å «komme tilbake i grøten» i mitt arbeid i barne- og ungdomspsykiatrien som også henter mye av sin kunnskap fra lineære vitenskaper, jeg forstår Jannes uttrykk som et bilde på at man som systemisk terapeut i et lineært system må stå med en fot i det lineære og en fot i det systemiske, og at man etterhvert kan miste syne av hvilket perspektiv man forholder seg til. Jeg tenker at dette er et diskursivt dilemma da disse to perspektivene kan oppleves som konfliktfylte i teorien, men kanskje mer flytende i praksis. En av informantene sier noe om hvor vanskelig det kan oppleves:

Siri: «jeg tenker at det er en kjempevanskelig balansekunst, det er en oppgave som egentlig ikke er helt forenelig og veldig vanskelig, men jeg tenker at vi må på en måte, selv om vi er veldig glad i systemisk tankegang og ønsker å være familieterapeut, så må man erkjenne at man jobber i barnevernet og der er hovedoppgaven er barnas beste. Og da tenker jeg det er en balansekunst som er kjempevanskelig, men det hjelper meg å ha barnets fokus, og det er noe vi snakker mye om her på dette teamet i hvert fall, hvordan er det å stå i det der, for det er jo ganske tøft».

Som nyutdannet familieterapeut har man det systemiske perspektivet langt fremme i sin bevissthet, og man er opptatt av å forfekte at den relasjonelle og sosialkonstruksjonistiske forståelsen av menneskers problemer skulle gis forrang i behandlingen (Lorås, 2016). Men en slik holdning kan fort bli krevende å holde fast ved, og det er vel heller ikke helt forenelig med en sosialkonstruksjonistisk holdning å

skulle forkaste andre vitenskapelige perspektiver på menneskers vansker, da konstruktivismens epistemologiske ideer inkluderer at meningsskaping også skjer gjennom biologiske prosesser (Pote et al., 2000, gjengitt i Lorås, 2016 s. 106).

Siri: «Jeg tenker at det er jo noe vi flokker oss litt sammen om her på familieteamet, at vi ønsker dette veldig sterkt da, at vi prøver å møte familiene våre med det synet og flytte oss vekk fra den ekspertrollen, dersom vi skal få til en endring må familiene som eie dette arbeidet selv. Så vi prøver nok å demme opp litt og jobbe hardt for å få til det, men jeg synes det er har vært noe av det mest utfordrende med å begynne å jobbe her som familierapeut, det er en balansekunst, det er jo i liksom hele kontakten man har med barnevernet så ligger det en kontrollfunksjon hvor en ekspert eller noen utenfra har sagt noe, eller mener noe om noe, og så skal man prøve å løse det problemet som noen andre på utsiden har påpekt, også blir du jo en som blir pålagt å ta i mot den hjelpen da, det er kjempevanskelig».

Hoffman (1985 s. 388) skriver om en av konsekvensene 1.ordens kybernetikkens måte å tenke på kan ha for familiene, hun mener at det lages et skille mellom terapeuten og familien, og at det skaper nedsettende formuleringer slik som at foreldrene har skyld i barnets vansker. Informanten her snakker om dette motsetningsfylte forholdet mellom 1. og 2.ordens kybernetikk når hun sier at hun og kollegaene forsøker å flytte seg vekk fra ekspertrollen da det er en forutsetning for endring at familiene eier arbeidet selv. Siri trekker her på det som er en vesentlig diskurs innenfor den postmoderne familierapi i dag og som har sitt utspring i skifte fra 1.ordens til 2.ordens kybernetikk (Hoffman, 1985). Videre sier Siri at de forsøker å «demme opp litt» og at det jobbes hardt for å få til dette. Jeg tolker dette utsagnet som at familierapeutene i denne tjenesten snakker ut fra en marginalisert diskurs innenfor barnevernet når de forsøker å jobbe ut fra en postmoderne terapeutposisjon. Siri sier også at de som terapeuter jobber ut fra et slags uløselig dilemma når utgangspunktet for deres arbeid er produsert innenfor rammene av 1.ordens kybernetikken, ved at noen eksperter har observert familien, funnet problemene, formulert de og bedt familien om å endre seg.

Når familierapeuter ansettes for å jobbe med hjelpetiltak i barneverntjenesten vil det kunne ses på som et signal om at det systemiske perspektivet skal være etablert innenfor disse rammene. Likevel forteller informantene om store utfordringer med å anvende perspektivet i arbeidet med familiene. Så hvordan kan familierapeuter forholde seg til denne ubalansen som oppstår i møte mellom første og annen ordens kybernetikk? En måte å motarbeide dette på er kanskje i større grad involvere foreldrene og familiene til å selv definere sine problemer og forfatte sine livshistorier?

4.2 Problemdefinering og narrativer

Et av de områdene jeg var nysgjerrig på i min undersøkelse var hvordan informantene opplevde at barnevernets ideer om familier ble formidlet til de ansatte, og om foreldrene ble involvert i prosessen med å definere problemer og skrive fortellingen om seg selv. Problemdefinering og narrativer er to viktige begreper innenfor familieterapi. Problemdefineringen tar utgangspunkt i et samarbeid mellom hjelperen og klienten, der hjelperen skal spørre og lytte frem klientens egne hypoteser og antagelser om det som danner utgangspunktet for at de trenger hjelp. En slik innstilling baserer seg på ideen om at alle mennesker har en unik kompetanse på sitt eget liv, både til å definere sine problemer og til å delta i prosessen med å løse de (Frøyland, 2017). Narrativer referer til den terapeutiske retningen narrativ terapi, som kort fortalt er opptatt av at vi mennesker «opplever og erfarer våre liv gjennom de historiene vi forteller om dem» (Lundby, 1998 s. 30). Narrative terapeuter er opptatt av den virkningen våre fortellinger om oss selv har på livene våre, på hva vi gjør og på de skritt vi tar videre i livet. En slik fortelling tar ofte utgangspunkt i en positiv ressurs, som for eksempel at «jeg er en god far». For enkelte mennesker eller familier kan livshistorien bli mettet på fortellinger som er destruktive, i slike tilfeller kan narrativ terapi bidra til å skape en ny historie som er radikalt forskjellig fra den problemtette (1998). Hvordan kan familieterapeuter i barnevernet få til problemdefinering i et samarbeid når familiens problemer i utgangspunktet er definert av noen andre enn de selv? Og hvordan kan informantene bruke sin kunnskap om narrativer og bidra til at familienes livshistorier ikke blir presset inn i barnevernets metafortelling om «hvordan en familie skal være»?

Janne: «da jeg tok familieterapiutdanningen var det en aha-opplevelse av hva en familie egentlig er, for jeg tenkte at det var en slags kjernefamilie, sånn var det jo ikke skjønnte jeg da. Og da har jeg jo med meg den forståelsen i møte med mine kollegaer, og jeg har ikke spurt hva de tenker en familie er altså, det er nesten helt umulig å svare på det spørsmålet. Hva er det rådende perspektiver i barnevernet på det?».

Janne referer til hvordan familierapiutdanningen har beveget hennes ideer om hva en familie kan være. Vi ser her hvordan hun har tatt med seg en viktig diskurs innenfor den andre fasen av familierapiens utvikling (Dallos og Draper, 2005), der den postmoderne terapeuten ikke er opptatt av å definere familiene ut fra en normativ ide om hvordan en familie skal være, men ønsker å hente ut familiens egen forståelse av virkeligheten og dermed deres ideer om hva en familie kan være. Janne viser ytterligere at hun har med seg et postmoderne perspektiv når hun sier at «det er nesten umulig å svare på det spørsmålet» om hva en familie skal være, slik som postmodernister vil hevde finnes det ingen universell menneskelig natur når våre forsøk på å beskrive menneskene alltid vil være en tolkning (Lock og Strong, 2014). Juul (2010 s. 69) referer til Andenæs (1997) som er kritisk til at for eksempel utviklingspsykologi får for mye dominans i barnevernet, da vektlegging av dette perspektivet kan føre til at foreldrenes egne forståelse og mulighet til å fortelle om sitt hverdagsliv kommer i bakgrunnen.

Siri: «det er klare føringer på dette med familieperspektiv ovenfra og det gjør at det er i den retningen vi dras. Og selvfølgelig er det viktig at det er sånn også, det kan jo oppleves som svært dramatisk og noen ganger feilslått å flytte et barn ut av familien for eksempel. Men det er den vanskelige avveiningen vi står i, og kanskje blir avveiningene våre styrt av de føringene vi får tenker jeg da».

Samtlige av mine informanter syntes det var vanskelig å svare på mitt spørsmål om hvilke familieperspektiver de opplevde som rådene på sine arbeidsplasser. Siri forteller at hun tenker at det ligger noen føringer fra barneverntjenesten der, og undrer seg over om arbeidet med familien blir påvirket av disse føringene. Jeg tenker at Siri stiller et viktig spørsmål som det kan være vanskelig å finne ut av dersom disse føringene er utydelige og indirekte. På denne måten overlates den enkelte til å gjøre opp sin mening om hva som er godt nok uten å vite om disse ideene er styrt av føringer fra myndigheter eller egne ideer. Bunkholdt (2010 s. 113) skriver at når prinsipper som «barnets beste» fylles med forskjellig innhold avhengig av våre ideologiske, faglige eller private perspektiver, vil vi få ulike og motstridende meninger om hva som vil være barnets beste. Hun tar til orde for at slike prinsipper må drøftes kritisk slik at man vet hva som ligger i det og hva det egentlig betyr. Siri

snakker om «den vanskelige avveining», og jeg tenker at utsagnet forteller oss at slike avveininger ofte er sammensatte og uklare. Hva skjer med oss når vi står ovenfor en slik uklarhet? Noen vil kanskje trekke mot å bruke sin faglige terminologi og finne støtte i vitenskapelige autoriteter (Schaanning, 1997, gjengitt i Neumann, 2001) for å kunne overbevise seg selv og andre om at avgjørelsen er tatt på et faglig forankret grunnlag. Flatebø (2005) fant at informantene i hans studie brukte profesjonell terminologi til å forklare at deres arbeid var tuftet på faglig kompetanse og kunnskap, og at denne terminologien i stor grad var hentet fra andre autoritære fagfelt som medisin og psykologi. Han fant at de også brukte et språk som viste at arbeidet var gjort uten personlig interesse og basert på gode intensjoner. Som jeg nevner i innledning til denne oppgaven har jeg selv opplevd at jeg som barnevernsarbeider måtte lære meg barnevernets faglige terminologi som skulle brukes til å blant annet skjule at barnevernet tok avgjørelser på et til tider vaklende grunnlag. Jeg tenker i dag at denne språkopplæringen ikke var basert på dårlige intensjoner, men at dette språket hadde en viktig funksjon; å beskytte de ansatte fra en svært krevende jobb der man er satt til å forvalte andres liv og fremtid. Det viser at barnevernsarbeideren i sin arbeidshverdag er overlatt til å benytte seg av slike konstruksjoner for å kunne holde ut i arbeidet, samtidig viser det at virkeligheten er subjektiv og et svar på at mennesker trenger å forstå og finne mening i sine handlinger og sin tenkning (Graver, 2009, gjengitt i Langsrud, Fauske og Lichtwark, 2019). Hvilke konsekvenser får denne uklarheten og disse språklige konstruksjonene for familiene?

Siri: «Hadde man oppsøkt en privat foreldreveileder kunne man kanskje spille med helt åpne kort, man hadde turt å komme med en egen bestilling, man kunne være mer transparent og sårbar. Mens her blir det mer sånn at man kanskje skal, ikke dekke til, men at man holder litt igjen, fordi man vet man blir vurdert på en eller annet måte. Og det skjønner jeg. Det er jo ikke noe gøy å bli vurdert».

Ut fra det Siri forteller kan det virke som om en av konsekvensene er at familiene holder litt igjen i frykt for barnevernets vurderinger. Innenfor et poststrukturelt perspektiv på narrativer hevdes det at en familie ikke kan oppfatte seg selv og sine fortellinger på uendelig mange måter (Dallos og Draper, 2005 s. 140), og når familiene kommer inn i barneverntjenesten vil de oppleve at deres valgmuligheter

ytterligere begrenses ut fra barnevernets metafortellinger om «barnets beste» og «god nok omsorgskompetanse». Bufdir (2017) beskriver at grunnleggende omsorg handler om foreldrenes evne til ivaretagelse av barns sikkerhet, deres evne til å være emosjonelt tilgjengelig, til å stimulere og veilede barnet i ulike situasjoner. Killén (2013) henter frem den britiske barnepsykiateren og psykoanalytikeren John Bowlby sin tilknytningsteori⁷, og beskriver at foreldrene må være en «tygg base» som barnet kan utforske verden ut fra. Kvello (2015) minner om at de fastsatte omsorgsstandardene i barnevernet vil være preget av ideologi, samfunnsideal og si noe om hvordan vår nasjon ønsker å fremstå. Slike metafortellinger brukes for å finne ut om familiene mestrer det nivået av omsorg som vår nasjon mener er godt nok. Jeg ser for meg at mange av disse familiene opplever at deres egen fortelling som å være en god nok mamma eller god nok pappa blir knust i møte med samfunnets perspektiver. Hva kan familieterapeutene gjøre for å minimere sjansen for at dette skjer?

Nina: «fortellingen om familien, det er jo kjempeinteressant, at man har forskjellig forståelse i utgangspunktet for familien og for problematikken, og at man ser inn i det med helt forskjellige briller og hvordan man punkterer i historien. Det er klart at noen som har undersøkt en sak leter etter problemer, og vi leter etter det motsatte. Så vårt blikk inn i familien blir veldig forskjellig».

Nina forteller at det i undersøkelsen av familiene blir søkt etter problemer, et perspektiv og et blikk som er preget av det Langsrud et al., (2019) kaller for barnevernets institusjonelle normer som er formet av en positiv holdning til at dokumentasjon av faktum er mulig. I møte med familieveilederen blir det lett etter familiens ressurser, som Nina sier er dette to veldig ulike blikk å møte familiene med. Nina forteller videre om hvordan hun møter familiene:

⁷ John Bowlby (Store norske leksikon)

Nina: «lytte til familiene, for ingenting er for lite, og ingenting er for dumt. Ofte har vi så fine ord ikke sant, forutsigbarhet og omsorg, og alt det her, men virkelig ta folk på alvor, det er da det skjer noe tenker jeg».

Det kan virke som om Nina er opptatt av å distansere seg fra det hun kaller for fine ord som «forutsigbarhet» og «omsorg». Denne språklige bevisstheten henter hun fra den tredje fasen i familierapiens utvikling, der oppmerksomheten i større grad ble rettet mot hvilken makt som ligger i språket (Dallos og Draper, 2005). Nina snakker om å lytte til familiene og ta de på alvor, en måte å møte familiene på som hun finner støtte til i nyere forskning på barnevernsfeltet. Blant annet har Christiansen (2015) i sin oppsummering av kunnskapsstatus i barnevernet funnet forskning som fremhever viktigheten av tiltakenes innhold og organisering, det trekkes frem at en viktig faktor for å få til god samhandling er at foreldrenes syn på problemet, deres forventinger og deres tidligere erfaringer med profesjonelle. Videre må de ansatte forklare hva endringsarbeidet skal handle om, og hva det innebærer av forventinger til foreldrene (Staudt, 2007, gjengitt i Christiansen, 2015). Helsetilsynet (2019) peker også på at barnevernet må i større grad få foreldrene på banen slik at de iverksetter tiltak som foreldrene er enig i og som igjen vil sikre et bedre samarbeid. Men å avklare dette kan være krevende å få til i praksis, noe Siri forteller om:

Siri: «hvordan vi hjelper folk til å forstå hva de er pålagt eller hva de har takket ja til tenker jeg er helt avgjørende for hvordan jobben vi gjør blir gjort. Hvis en mor for eksempel strever med å forstå hva veiledning innebærer, så er det med på å gjøre det vanskelig å starte opp god veiledning før hun egentlig forstår litt hva det går i. Så vi bruker ofte mye tid på det, på å vise og forklare hva det er, mange har aldri hørt om det før og kommer fra kulturer hvor det ikke er vanlig».

Her ser vi hvordan en grunnleggende forestilling i vårt samfunn knyttet til det å motta veiledning ikke er overførbar til andres oppfatning av virkeligheten. I møte med denne manglende forståelsen hos de som skal få veiledningen blir det den ansattes jobb å overføre sin virkelighet til den andre, for som Christiansen (2015) skriver er det viktig at de ansatte forklare hva endringsarbeidet handler om. Jeg tenker at dette er et eksempel på hvordan barnevernet som institusjon utfører samfunnets oppdrag om å

disiplinere sine medlemmer til å bli nyttige og ønskede samfunnsborgere (Hårtveit og Jensen, 2004) gjennom veiledning som skal gjøre de bedre rustet til å utføre et viktig samfunnsoppdrag; oppdragelse av barn. Hvordan kan familierapeuter jobbe med denne utfordringen?

Postmodernister forsøker ved å kontekstualisere og forankre kunnskap som noe kulturelt (Juul, 2010), og en postmoderne familierapeut vil kanskje forsøke å gjøre dette i sitt arbeid med familier i barneverntjenesten. Samtlige av mine informanter var opptatt av familiens mulighet til å definere sine egne problemer og fortelle sin historie:

Janne: «Jeg opplever at de kanskje ikke har vært med på å definere sine problemer i utgangspunktet, men når vi kommer inn så må vi, de må jo være med på å definere det....og jeg tenker ja, selvfølgelig må foreldrene innlemmes i arbeidet».

Siri: «det systemiske perspektivet blir veldig viktig i møte med alle, også de som strever med ressurser eller de som ikke er så god på de tingene. For jeg tenker at alle har jo størst kjennskap til hva de trenger selv, det er der vi må starte uansett».

Nina: «jeg opplever vel at familierapeutene ønsker å utvide historien mye mye mer».

Monica : «fortellingen om familien stemmer jo litt med familiens egen opplevelse, ut fra det barneverntjenesten får av informasjon her og nå, så stemmer den jo, men det er viktig at vi ikke blir værende i den, for vi skal jo åpne perspektivet på en eller annen måte, vi skal prøve å finne ut av om de får til noe mer enn det perspektivet som barneverntjenesten ser. Familiene er så mye mer enn det barneverntjenesten ser»

Vi ser her hvordan familierapeutene snakker frem et bruker- og samarbeidsorientert perspektiv, de er opptatt av at familiene må definere problemene, at familiene har best kjennskap til hva de trenger, starte der de er og utvide historien. Lorås (2016 s. 105)

skriver at «fokuset på brukermedvirkning kan sies å være «utvidet» i systemisk familierapi», med dette mener han at familierapeuter skal sørge for at utgangspunktet for terapien er forankret i familiens egne ideer, deres ønsker og mål (Hoffman, 1990, 2002, gjengitt i Lorås, 2016), og samtidig ha en selvrefleksiv holdning i møte med hvordan terapeuten påvirker meningsskapingen i rommet (Pote et al., 2000, gjengitt i Lorås, 2016). Monica er opptatt av denne selvrefleksive holdningen i sitt arbeid:

Monica: «og det er fordi når jeg går hit så ser jeg noe helt annet enn når jeg sitter her, eller jeg står her.. Og kanskje det ikke har vært det riktige verktøyet, kanskje de skulle hatt noe annet enn en hammer, kanskje det skulle vært spikeren....jeg kan ikke endre meg uten at de gir noe tilbake, det er gi og ta, vi får noe og vi gir noe tilbake».

Ved å ha et slikt perspektiv inn i arbeidet kan vi se for oss at familierapeutene jobber hardt for å motarbeide de tradisjonelle diskursene i barnevernet, ved å åpne opp for at foreldrene kan delta i defineringen av virkeligheten. For å få til dette må terapeuten invitere til en refleksiv samtale. For hvor kommer ideen om refleksjoner fra? Skilbred og Havnen (2017) mener at denne holdningen gjenspeiler en trend innen sosialt arbeid og pedagogikk. Siri forteller at det kan være krevende å få til dette arbeidet:

Siri: «jeg tenker at vi har fokus på at den samarbeidsalliansen med foreldrene, og når man gjør et arbeid på den måten tenker jeg det er lettere at man får en samlet forståelse, men det er jo krevende».

Skilbred og Havnen (2017) mener at den refleksjonsfokuserende terapeuten noen ganger må tre til side, da foreldrene kan oppleve at det blir for abstrakt å forholde seg til denne type veiledning. De taler for at veiledere bør gi konkrete råd og gjennom dette besvare spørsmålene foreldrene kommer med. I barnevernsarbeid må hjelperen noen ganger være ekspert som skal vite mye om andres liv og kompetanse til å være foreldre. Men en systemisk terapeut kan uavhengig av utfallet av en barnevernssak, legge til rette for at foreldrene får være med i prosessen før, under og etter en avgjørelse om for eksempel omsorgsovertakelse (Frøyland, 2017). Hertz (2003 s. 26)

trekker frem at uansett hvor mye systemiske terapeuter forsøker å legge denne makten bak seg, lever folk med og i slike maktfulle institusjoner.

Som vi har sett i dette avsnittet jobber familieterapeutene for å fremme foreldrenes muligheter til å selv definere sine problemer og skrive sine fortellinger. Men med barnevernet som ramme kan det kanskje være utfordrende å få til dette arbeidet?

4.3 Systemisk arbeid under press

Flere av informantene jeg intervjuet trakk frem at de opplever stort arbeidspress, det kan se ut til at dette presset blir en trussel mot å holde det systemiske perspektivet høyt i sakene og at tiden de har til rådighet blir for knapp til å jobbe med endringsarbeid. Jeg vil i dette kapitlet se på hvordan tidsrammene og tidspresset veilederne opplever innvirker på arbeidet med familiene. Er det slik at lite tid utfordrer det systemiske perspektivet? Hvilke diskurser blir mer tilstede når tiden blir en trussel? Kan våre ideer om at endring tar tid gjøre at vi mister troen på endringsmulighetene? Og hvordan blir fordeling av makt i en slik presset ramme? Siri var opptatt av disse utfordringene:

Siri: «men jeg tenker at det på systemnivå, de rammene vi har, antall saker, tiden vi har å gjøre det på, det er....og da blir man jo fortere lineær, i det at det er stram tid, store sammensatte utfordringer, som gjør at man lettere havner på utsiden av et system og ser inn, at man har mappa og ser inn, man har ikke den tiden til å jobbe relasjonelt eller å være i systemet og jobbe sånn som man egentlig burde for å få til det».

Siri får støtte i sitt utsagn fra veiledere som Skilbred og Havnen (2017) snakket med i forbindelse med sin utredning av hvilke former for råd og veiledning som trengs i barnevernet. Disse veilederne sier blant annet at høyt tidspres gjør at kvaliteten på arbeidet går ned, noe som påvirker det videre samarbeidet med familiene helt fra undersøkelse til tiltak. De snakket også om et ønske om å jobbe med helhetlig og bredspektret veiledning, men at tid og antall saker kan være til hinder for det (2017). Nina merker at tidspreset påvirker mulighetene for familierapeutisk arbeid:

Nina: «jeg tror vi er slitne av å ha så mange familier, veldig mange forskjellige familier. Vi bruker alle de familierapeutiske retningene, men vi bruker de ikke så veldig bevisst, fordi vi har jo en veldig travel hverdag med veldig store krav til at vi skal ta flere familier. Så det er veldig liten tid til å stoppe opp og diskutere eller få noen nye perspektiver inn i familien».

4.3.1 Endrings- og kvalitetsdiskurser

Flere av informantene snakket om at de opplever mange avlysninger fra familiene de jobber med, og at tiden de har til rådighet ofte er for knapp til å skape varige endringer. Nina snakket om sitt ønske om å få jobbe med familiene over tid:

Nina: «vi skulle gjerne holdt på lenger og jobbe med en familie enn det vi får lov til, for det tar tid med endringsarbeid, men vi har tre måneder så er det stopp-punkt, og da er det kjempestrengt, for om vi lov til å jobbe med familien videre eller ei. Ofte så har det vært noen avbestillinger, så egentlig har det ikke vært så mange treffpunkt med familien. Og jeg synes det er helt sprøtt! Fordi kan man forvente at folk skal endre seg radikalt på tre måneder, vi vet jo at sånt tar tid. Men dette er det kommunale barnevernet rett og slett».

Janne forteller om å bruke masse tid på å lage avtaler:

Janne: «jeg kan se situasjoner der jeg sitter og klør i fingrene, bare noen små ting, så kunne mye vært annerledes. Også bruker jeg mye av jobben min på å lage avtaler, fordi halvparten av avtalene blir avlyst, ikke sant, masse avlysninger, «nei det passer ikke, jeg er syk eller barnet er sykt». Så vi blir jo lykkelig når folk følger avtaler».

Både Nina og Janne snakker om at det blir mange avlyste treffpunkt i løpet av en veiledningsperiode. Flatebø (2005) skriver om hvordan barneverntjenester er opptatt av at deres arbeid skal være planlagt, gjennomtenkt og gjennomført systematisk over tid, slik at arbeidet i hver enkelt sak kan kvantifiseres og måles. Mange avlysninger av treffpunkt kan derfor være med å gjøre det vanskelig for Janne og Nina å få til å hjelpe familien tilstrekkelig, samtidig som det vanskeliggjør å følge opp kravene fra de som bestiller deres tjenester, i dette tilfellet barnevernstjenesten. Jeg tenker de snakker om en opplevelse av å ikke leve opp til en slags kvalitetsdiskurs når informantene uttrykker sin fortvilelse over at det blir mange avlyste treffpunkt. Hvis vi ser nærmere på ideen om kvantifisering av terapeutisk virksomhet vil vi finne at det i stor grad springer ut av politiske, økonomiske, juridiske interesser, også kalt New

Public Management⁸. Einarsson (2014 s. 60) skriver at barnevernsarbeideren står ovenfor «krav om effektivitet, som kan måles i raske svar og konkrete løsninger». Kan slikt arbeid måles og systematiseres? Ikke hvis vi skal lytte til Flatebø (2005 s. 123) som mener at det kan være urealistisk å tenke slikt om arbeid innenfor en barnevernkontekst, der det i perioder er svært hektisk og det i enkelte saker vil kreve at man jobber ut fra de akutte behovene som oppstår. Videre trekker Flatebø (2005) frem at også de personlige dimensjonene mellom barnevernsarbeideren og klienten påvirker hvordan resultatet av arbeidet blir. Når kravene til effektivitet blir større snevres handlingsrommet til barnevernsarbeideren inn, det blir ikke tid og ro til det faglige skjønnet, til å finne gode tiltak i komplekse saker, og mange opplever at de må gå på akkord med sin faglige integritet (Einarsson, 2014). På hvilken måte kan tidspresset informantene forteller om påvirke endringsprosessen for familiene? Er det i det hele tatt mulig å få til varig endring dersom tidsrammene blir for knappe og treffpunktene få? Siri snakker om at en av konsekvensene er at foreldrene ikke blir med i endringsprosessen:

Siri: «Jeg tenker at det er mer tidkrevende å ta med foreldrene i prosessen, men i det lange løp tenker jeg det hadde ført til at de hadde eid prosessen og kanskje hadde vi fått til mer endring som hadde vært varig».

Siri er opptatt av å kunne være med å skape varige endringer for familiene, hun snakker om viktigheten av at familiene eier prosessen. Jeg tenker at Siri snakker ut fra ideer om endring som vi finner i familierapien og den systemiske diskursen, der endring forstås som noe som oppstår i et samspill mellom klient og terapeut, der terapeuten gjennom en spørrende grunnholdning og en ikke-vitende innstilling kan hjelpe den andre til å utforske nye måter å forstå problemene på (Frøyland, 2017, Anderson, 2003). En slik innstilling til endringsarbeid krever at man som terapeut får med seg foreldrene i en utforskende prosess, men Siri forteller at det er tidkrevende å få foreldrene med på dette, en tid hun opplever å ikke ha til rådighet i sitt arbeid. Tid kan derfor bli et hinder for å jobbe etter familierapeutiske ideer i barneverntjenesten. Men er det slik at man trenger mye tid til å drive med familierapi? I familierapien

⁸ New Public Management er en felles betegnelse for en rekke markedsorienterte prinsipper og metoder for organisering og styring av offentlig virksomhet (Store norske leksikon).

snakkes det om forskjellen mellom 1. og 2. ordens forandringer, der første ordens forandringer bygger på sunn fornuft og problemene er gjerne forsøkt løst med å gjøre mer av det samme. Annen-ordens forandringer springer ofte ut av mer paradoksale elementer og kan fremstå som de minst åpenbare mulighetene for endring. Annen-ordens forandringer skjer når vi blir gitt nye rammer som kan skape forandring av ens forståelse eller følelse knyttet til problemet (Watzlawick, Weakland og Fisch, 1980). Spørsmålet om «hvorfor» problemet har oppstått blir ikke viktig for å løse det, men spørsmålet blir «hva» er det som gjøres for å opprettholde og forlenge problemet og hva kan gjøres her og nå for å oppnå en forandring (Watzlawick et al., 1980 s. 99). Med denne måten å forstå endring på blir tid relativt, da poenget er å skape nye rammer slik at man kan endre ideen om hvordan problemet skal løses. Så dersom tid kan være relativt, kan man ikke da få til de gode endringene innenfor barnevernets knappe tidsrammer? Hvis vi igjen ser på Siri sitt utsagn ovenfor sier hun at det at familien har eierskap til prosessen er en forutsetning for at det kan etableres varige endringer. Janne snakker også om viktigheten av at foreldrene er med på prosessen:

Janne: «Det kan hende at hvis vi hadde hatt mer tid til å overbevise om at det er bra at de er med på prosessen, hvis du skjønner hva jeg mener....at jeg har en erfaring om at bare de får lang nok tid så slapper de av».

Erfaringen til Janne er at med tiden til hjelp vil hun klare å overbevise foreldrene om deltakelse i endringsprosjektet. Som Bunkholdt (2010) påpeker har flere av foreldrene som barnevernet møter med seg mange nederlagserfaringer, og vi kan tenke oss at de i møte med endringsarbeidet blir engstelige for å føle seg mer mislykket. Er det mulig å skape varige forandringer når barnevernkonteksten vanskeliggjør at foreldrene får eierskap til endringsprosessen og når barnevernet må være opptatt av «hvorfor» problemene har oppstått? Hvis vi skal bruke prinsippene om første- og annen-ordens forandring kan man se for seg at foreldre i sin streben etter å gjøre mindre av de feilene barneverntjenesten har påpekt kanskje vil ende opp med å gjøre mer av det samme. Janne lurer på om mer tid til overbevisning om at foreldrene bør eie sin egen endringsprosess kanskje kunne fungert. Hvis vi ser på betydningen av ordet «overbevise» finner vi synonymmer som «overtale», «forsikre», «vinne over» (Synonymordboka), hvilket betyr at den som overbeviser tar utgangspunkt i at deres eget perspektiv er det foretrukne. Jeg tenker at det snakkes ut fra maktperspektiv som

vi finner i tradisjonelt barnevern, der veiledning til familier skjer i en kobling mellom den juridiske og disiplinære makten, der den som veileder skal myndiggjøre de som veiledes, samtidig som de skal styres i den retningen barnevernet har definert (Juul, 2010). Når informantene påpeker at det tar tid å få foreldrene til å gå i deres retning kan vi se for at de som veiledere opplever motstand eller manglende motivasjon hos foreldrene. Innenfor familieterapien ser man på motstand som et relasjonelt fenomen (Frøyland, 2017), hvor økt motstand hos den andre ofte er et resultat av for mye overbevisning eller hjelpemotivasjon hos terapeuten. Derfor må man som familieterapeut tilpasse seg den motivasjon, relasjon og type kontakt den andre ønsker (Frøyland, 2017). Men har man som veileder i barnevernet mulighet til å tilpasse seg foreldrenes motivasjon? Jeg tenker Jannes ord kan belyse dette dilemmaet når hun sier:

Janne: «Her er det jo liksom hele tiden, familieveilederne skal jobbe med risikofamilier, hvor det hele tiden er på den grensen er det bra nok, skal vi legge opp til sak?....det må skje en endring for at det skal bli bra nok».

Ut fra Jannes beskrivelse kan vi ser for oss at det er svært vanskelig å vite hvor mye tid man har til å vente på at foreldrene skal finne motivasjon til å delta i endringsprosessen. Janne må i slike tilfeller tenke og vurdere ut fra to av de såkalte ledestjernene til barnevernet; det «biologiske prinsipp» og «barnets beste» (Bunkholdt, 2010, Hoverak og Solstad, 2008, Helsetilsynet, 2019), der det biologiske prinsippet forplikter henne til å jobbe for at den biologiske familien holdes samlet og dermed unngå at barn plasseres utenfor hjemmet (Bunkholdt, 2010), og prinsippet om barnets beste fordrer at hun vurderer situasjonen ut fra et normativt begrep som vil inneholde forskjellige, kanskje motstridende meninger og som i praksis ofte blir en subjektiv vurdering (Rød, 2010, gjengitt i Langsrud, Fauske og Lichtwark, 2017). Bunkholdt (2010 s. 112) mener at ideene om det biologiske prinsipp og prinsippet om barnets beste knyttes sterkt til hverandre, og hun er redd dette fører til at praksis skyves mot ideologi fremfor faglighet. Hvis det å ha biologisk tilknytning blir gjort til et spørsmål om ideologi kan det bli et abstrakt og personlig spørsmål for en voksen, men for et barn handler det kun om hvem som kan ta vare på meg (Bunkholdt, 2010). Når de to ledestjernene i barnevernet fungerer som ideologiske spørsmål fremfor å være forståelige kriterier for faglig forsvarlighet kan vi se for at vurderingene den

enkelte veileder står ovenfor avhenger av hvordan deres sanser er trimmet i den kulturen de har vokst opp i, og ut fra hvilke vitenskapsparadigmer den enkelte er henvist til å tenke innenfor (Schaanning, 2000). Og som Juul (2010) skriver i sin avhandling må barnevernsarbeideren manøvrere mellom politiske føringer, lovtekster, egen fagportefølje, sine private ideer og moralske anfektelser. Jeg kan se for meg at det derfor er lett å søke i de «faktiske opplysningene» og bli styrt av vitenskapelig metoder som gjør at individet blir gjenstand for undersøkelsene, metoder som kommer fra fagfelt som medisin, psykologi og pedagogikk (Juul, 2010). Siri forklarer godt hva som skjer når motstanden hos foreldrene er stor og vanskelighetsgraden høy:

Siri: «når man føler at motstanden for å jobbe eller vanskelighetsgraden er høy, det er liksom motstand i det systemet man skal hjelpe eller at vi ikke har den kapasiteten vi skal, så er det lettere å falle inn i det mønsteret at man har behov for å sette merkelapper og adressere noe, fordi det er sånn man overlever tror jeg med å se ting, når det er travelt da. Også tenker jeg at vi har som oppgave som vårt team å være en motvekt til det, fordi vi har færre saker og skal jobbe og ha mer tid til å være inne i familiene. Så jeg tenker at vi, for oss er det lettere, og vi skal ivareta det perspektivet på en annen måte».

Jeg tenker Siri sier noe om hvordan fagpersoner må ty til å tenke ut fra andre vitenskapelige paradigmer når presset er stort og vanskelighetsgraden høy. Disse paradigmene som står i stor kontrast til familierapiens postmoderne ståsted, som Siri sier; familieveilederne tenker det er deres oppgave å være en motvekt til det, en oppgave som informantene ikke alltid opplever som lett. Jeg vil skrive mer om den utfordringen i neste kapittel, først vil jeg se på hva som skjer når veilederne må ta utgangspunkt i diskurser knyttet til fagfelt som medisin og psykologi. Lorås (2016) skriver at dersom man som terapeut tar utgangspunkt i medisinsk og psykologisk forståelse blir fortellingen om familien skrevet med utgangspunkt i patologiske aspekter, aspekter jeg ut fra min egen erfaring har opplevd at gis både forrang og anerkjennelse i møte med for eksempel rettssystemet, der fagkyndige dommere i 57% av tilfellene er psykologer, 19% er sosionomer og 10% barnevernspedagoger (Oxford Research, 2015, gjengitt i NOU, 2017:8). I forberedelse av saker som skal behandles i Fylkesnemda bes det om at barneverntjenesten legger frem «kronologisk eller annen systematisert beskrivelse for de faktiske forhold» (NOU, 2017:8 s. 91). Igjen ser vi

vektlegging av ord som «systematisert» og «faktiske forhold». Foucault har pekt på at det er den moderne vitenskapen som danner grunnlaget for vårt offentlige system, slik som rettsvesenet og barneverntjenesten. Når det offentlige skal forsøke å synliggjøre folks problemer krever det at man anvender metoder for hvordan man kan komme frem til de faktiske opplysningene (Juul, 2010). Det kan være fare for at fagpersonen på sin leting etter de faktiske forholdene vektlegger sine egne beskrivelser fremfor foreldrenes enge fortellinger.

Som Janne påpeker skal de som familieveiledere jobbe med risikofamilier, jeg vil tro at det da handler om familier med komplekse problemer, hvilket fordrer at veiledningstiltaket må være omfattende nok og i samsvar med at barnevernet faktisk vurderer at barnet må flyttes ut av hjemmet. Helsetilsynet (2019) stiller spørsmål ved om barneverntjenestene har tiltak som kan rettes mot slike komplekse utfordringsbilder. Janne beskriver hvordan barneverntjenesten hun jobber i tenker om omfattende tiltak:

Janne: «Når jeg jobber som familieveileder, så er det å ha kontakt med familien en gang i uka, det er det normale, og hvis vi skal jobbe tre ganger i uka, tre timer kontakt, så er det intensivt».

Her ser vi at det settes en norm for hva som vil være intensive tiltak, jeg vil tro at slike normer settes av ledere og ikke av familiene i et samarbeid med veilederen. Helsetilsynet (2019) påpeker at mange veiledningstiltak ikke er omfattende nok, og at det da blir et stort gap mellom det å gi veiledning noen timer hver uke i saker hvor det vurderes at barnet potensielt må flyttes ut av hjemmet. Jeg vil i mitt neste kapittel belyse hvordan systemet familieveilederne jobber i påvirker deres arbeid med familier.

4.5 Institusjonaliseringsprosesser

I Fairclough sin diskursanalyse skal man plassere sitt materiale innenfor dimensjonen «sosial praksis», med dette menes den brede sosiale praksis teksten er en del av (Jørgensen og Phillips, 1999). Jeg vil i denne delen av oppgaven skrive om de dilemmaer som oppstår i møte med sosial praksis, den praksis som overordnet former og bestemmer hvilke handlinger som er eller ikke er akseptable. Jeg vil også se på hvordan informantene snakker frem familierapien og om dette kan utfordre barnevernets tradisjonelle diskurser.

Institusjonalisering er en sosial prosess som foregår ved at individer forenes om en delt definisjon av virkeligheten (Scott, 1987 s. 496, gjengitt i Phillips, Lawrence og Hardy, 2004 s. 638). Språket er fundamentalt i institusjonaliseringsprosesser, og det som har mest innflytelse i en slik prosess er de tekster som blir distribuert til og tolket av mange aktører, samt at disse tekstene er formidlet av personer som har formell autoritet og som gjennom sin posisjon har retten til å uttale seg. Institusjoner kan forstås som produkter av diskursiv aktivitet som påvirker handlinger og oppførsel, fordi diskursene gjør enkelte handlinger mulige og andre ikke (Phillips, Lawrence and Hardy 2004). Jeg vurderer at barneverntjenesten er et system som preges av institusjonaliseringsprosesser når mine informanter trekker frem dette:

Nina: «At vi er en del av barneverntjenesten, det blir vi liksom påmint om, vi kan ikke drive terapi akkurat sånn vi ønsker for vi er jo en del av barneverntjenesten, og noen ganger må vi vitne i nemda, og da er det alltid diskusjoner, noen mener det er ekstremt uheldig at vi har en annen mening om familien enn kontaktpersonene, og noen mener at det må det være lov til å ha to forskjellige meninger. Så det er et stadig diskusjonstema».

Janne: «og når jeg som har jobba i mange år føler en lojalitetskonflikt hvis jeg synes at barneverntjenesten har gjort en dårlig jobb og føler at jeg ikke kan si det, hvordan er det da for de helt ferske? Men ja, det er mer aksept for at det er lov å tenke forskjellig innenfor samme tjeneste....at det blir min vurdering liksom. Men det er jo vanskelig å snakke mot sin egen oppdragsgiver og leder, det blir jo litt sånn schizofrent».

Nina og Janne snakker om hvordan de opplever at det ligger en kanskje implisitt forventning om at de skal være enig i barneverntjenestens vurderinger i situasjoner der de tenker annerledes enn kontaktpersoner og ledere. Phillips, Lawrence og Hardy (2004) mener at jo mer institusjonalisert et system blir, jo mer koster det å være den avvikende aktøren. Institusjoner har ofte mekanismer som gjør de ikke-konforme valgene vanskelig på mange måter, det kan være økonomiske konsekvenser, som familieterapeutene merker når de får begrenset tid til å jobbe med endring eller når de lurer på om det er økonomiske rammer som veier tyngst når veiledning blir prøvd i flere runder fremfor at det legges opp til omsorgsovertakelse. Videre peker Phillips, Lawrence og Hardy (2004) på at det kan være mekanismer som reduserer muligheten for å være ettertenksom, noe som informantene påpeker i intervjuene når de sier at familiene trenger mer tid til å finne seg til rette i veiledningsformen og i samarbeidet med barneverntjenesten. Det kan også være sosiale konsekvenser i form av redusert faglig legitimitet, som familieterapeutene kanskje merker når de står ovenfor krav til systematiserte og faktaorienterte beskrivelser av familier. Monsen (2000 s. 22) mener at systemene er makthierarkier som gjennom upersonliggjøring av de mennesker som bruker systemene gjør at de som har en rolle i systemet blir ansett som gode, betydningsfulle og kompetente, mens de andre er subjektive, lettvinne og naive. Siri snakker og Janne forteller om upersonliggjøringen som kan forekomme i barneverntjenestene:

Siri: «Og de får jo innsyn i rapportene, sendt det til seg med en gang, tilbud om å gi tilbakemelding, men det er kanskje vanskelig å gi tilbakemelding mot et sånt system, jeg vet ikke hvor reelt det føles som en medbestemmelse, det kan man jo lure på når det er oss, barnevernet».

Siri stiller et viktig spørsmål knyttet til barneverntjenestens maktposisjon, for er det slik at klientene opplever reel medbestemmelsesrett når rapportene de skal gi tilbakemelding på er fylt av faglige terminologier og et fremmedgjørende språk.

Janne: «også har du dette Familia-systemet (journalssystemet til barnevernet), altså, hva vi blir kontrollert på, og det er jo mye telling av at tiltaksplaner er på plass, og da er det ikke så viktig hvordan tiltaksplanene er kommunisert med

barna eller foreldrene, det viktigste er at det finnes en tiltaksplan, enten det blir brukt eller ikke, fordi det er det du blir målt på».

Jeg tenker at både Siri og Janne snakker om utelukkelsesmekanismer som gjør avstanden mellom bruker og system større. Janne snakker om hvordan kontrollfunksjonene i barnevernet bidrar til at dokumenter som skal sikre samarbeid og felles plattform for veiledningsarbeidet blir produsert for å tjene systemet. Jeg tenker at når systemene vokser og ansvaret de blir satt til å forvalte blir mer komplekst, øker også arbeidspresset og behovet for å føre kontroll med de ansatte. På denne måten øker også avstanden til de som systemet i utgangspunktet var laget for. Kanskje vokser det frem nye begreper og et nytt språk som skal demme opp for denne avstanden, som for eksempel brukermedvirkning og medbestemmelsesrett?

En annen faktor som kan medføre økende avstand til barneverntjenesten er dens organisering. Flere av familieterapeutene jeg intervjuet snakket om dette, blant annet Monica:

Monica: «først kommer du inn i mottaket, der er det i hvert fall to stykker som snakker med deg, så kommer du inn i undersøkelse og får en ny kontaktperson, da er vi oppe i tre personer. Hvis det blir noe videre sak føres du over på tiltak, og da har vi i hvert fall en kontaktperson til, og hvis de da finner ut at familien skal ha tiltak fra tiltaksavdelingen, så er det enda en til. Da er det fem mennesker som har vært inne i saken, jeg tenker det er traumatisk i seg selv».

Monica er opptatt av hvordan barneverntjenestens organisering i spesialistmodellen påvirker familiene svært negativt fordi de må bytte kontaktperson mange ganger. Økt spesialisering og utvikling av spisskompetanse i tjenesteapparatet er en trend som har vært økende innenfor kommunal sektor i Norge, og Ølberg (2015 s. 50) skriver at denne trenden skaper økt behov for samordning, men at faglig spesialisering vanskeliggjør dette. Helsetilsynet (2019) er også opptatt av barnevernets organisering og hvordan det kan ha påvirket utfallet av saker. De trekker frem at hyppige bytter av kontaktperson kan bidra til unødige brudd og tidsspille.

4.5.1 Om å snakke frem familierapien

En av mine områder for nysgjerrighet i møte med informantene var om de opplevde at familierapien har en plass i barnevernsarbeidet, og om familierapien står i fare for å tape i møte med de evidens- og manualbaserte metodene som for alvor kom inn i barnevernet mot slutten av 90-tallet (Bunkholdt, 2010). Bunkholdt (2010) mener at utviklingen av disse metodene fremmes av markedsorienterte interesser som kan skyggelegge begrensningene slike metoder har og gjøre det vanskelig for familier med komplekse utfordringer å få den skreddersydde hjelpen de ofte trenger. Jeg tenker at systemisk familierapi er en terapeutisk retning som skal jobbe med det utvidede relasjonelle systemet familiene forholder seg til, som Minuchin (2012) formulerer det, «man in his social context...as a part of his environment» (2012 s. 3). Men hvordan opplever familierapeutene at deres systemiske perspektiv får plass i barneverntjenestene og muligheter til å jobbe med helheten?

Siri: «på systemnivå tenker jeg at det er ganske store krefter som dytter det systemiske perspektivet ut, og jeg tenker at hvis man skal greie å stå imot det systemet, da må det være forplanta helt fra ledelsen og ned at vi velger de perspektivene å jobbe etter».

Nina: «De aller fleste på vårt team er jo familierapeuter, så vi prøver å holde faget oppe og jobbe etter familierapeutiske prinsipper. Men det er ikke så veldig lett fordi vi er i mindretall i forhold til hele tjenesten, som er en veldig stor barneverntjeneste».

Siri og Nina forteller at de synes det kan være utfordrende å holde det familierapeutiske høyt på sine arbeidsplasser. Siri opplever en manglende forankring fra ledelsen og ned, mens Nina trekker frem at de som faggruppe er i mindretall i en stor tjeneste. Som Flatebø (2005) påpeker handler det å ha makt om å ha mulighet til å få sin versjon av virkeligheten akseptert og verifisert. Hvordan kan Siri og Nina få sin versjon av virkeligheten akseptert når både ledelse og flertall definerer den annerledes? Som jeg tidligere har hevdet tenker jeg at familierapien tilhører en marginalisert diskurs innenfor barnevernets rammer, da de store tradisjonelle diskursene fortsatt snakkes frem av informantene som gode og overbevisende støttespillere i en krevende arbeidshverdag. I Fairclough sin kritiske

diskursanalyse er spørsmål om forandring en viktig del av analysearbeidet (Jørgensen og Phillips, 1999). Jeg ønsker derfor å se på om mine informanter snakker frem muligheter for forandring av betingelsene til familierapien i barnevernets tiltaksarbeid. Siri, Janne og Nina forteller om sin opplevelse av familierapiens plass i sine tjenester:

Siri: «når vi får saker i familieteamet så er vår oppgave litt å snakke frem det perspektivet også til kontaktpersonene og at vår stemme inn i sånne drøftinger må frem, og den må vi liksom kjempe litt frem. Ikke at det er så veldig mye motstand egentlig, jeg føler jo at man blir hørt på, men i saker med alvorlig bekymring så krever det mer å holde oppe et systemisk perspektiv tenker jeg, for det blir mer komplekst og vanskelig. Og da er det noe vi må hjelpe til med også».

Janne: «når jeg snakker med en kontaktperson så er det jo åpenhet for å bringe inn perspektiver. Det er ikke sånn at kontaktperson definerer virkeligheten, det gjør vi sammen. Jeg tenker også at det er fint at ledelsen her er opptatt av at ressursteamet skal brukes som ressurs på den måten at vi blir sett på som viktige fagpersoner og at det bidraget vi har er viktig. Og det er et ønske om at vi skal mer inn for å påvirke eller gi opplæring i eller innspill i liksom måter å jobbe med familier på eller måter å tenke om familier på. Så det er et ønske om vår kompetanse».

Nina: «tidligere hadde vi dager der familierapeutene fortalte om hvordan vi jobbet, vi hadde rollespill og vi snakket om terapeutiske prosesser og verktøy. Jeg tror det var ålreit at de fikk et innblikk i hvordan vi jobba. For vi er jo ett barnevern. Vi bør egentlig ta noen grep vi også, vise litt hvem vi er».

De tre informantene er opptatt av sitt ansvar for å snakke frem det systemiske perspektivet i møte med kontaktpersonene. Lorås (2016) skriver om hvordan familierapeuter som arbeider i barne- og ungdomspsykiatrien må «vise sin systemiske ekspertise både gjennom å beskrive og dokumentere praksis, gjennomføre forskning, og være et tydelige talerør for systemisk familierapi» (Lorås, 2016 s. 110). Jeg tenker at Lorås (2016) sin oppfordring også gjelder for familierapeuter i

barnevernet, som Flatebø (2005) hevder har systemiske tradisjoner blitt innført i barnevernsfeltet for å kompensere for den negative effekten av kategoriserende språk og beskrivelser, en oppgave og et ansvar jeg tenker familierapeutene jeg intervjuet var svært opptatt av.

6. Oppsummering

I denne studien har jeg forsøkt å belyse denne problemstillingen:

Hvilke diskursive dilemmaer oppstår når man som systemisk orientert familieterapeut arbeider i en barnevernkontekst, og hvordan kan disse dilemmaene påvirke arbeidet med hjelpetiltak?

Familieterapeutene jeg intervjuet har trukket frem mange diskursive dilemmaer fra sitt systemiske arbeid med hjelpetiltak i barneverntjenesten, og deres erfaringer viser at disse dilemmaene påvirker familiene som mottar veiledning. Jeg vil kort oppsummere dilemmaene jeg har drøftet i kapittel 5.

Familieterapeutene syntes å være opptatt av at virkeligheten skal defineres sammen med familiene og at utgangspunktet for samarbeidet med familiene skulle være definert av familiene selv. De var opptatt av å få til varige endringer for familiene de skulle hjelpe, og de ønsket å snakke frem det familieterapeutiske perspektivet i møte med andre ansatte i barneverntjenesten. Mitt inntrykk er at familieterapeutene er opptatt av å snakke ut fra en postmoderne terapeutposisjon der produksjon av kunnskap forstås som samskaping mellom mennesker. De var i stor grad styrt av ideer fra annen ordens kybernetikk når de fortalte om hvor mye de vektla arbeidet med å få familiene med på utforskning av sine problemer. Likevel fant jeg at de ofte måtte hente sin forståelse og sitt språk fra tradisjonelle diskurser og utviklingslinjer i barnevernet, og de merket selv hvor lett det var å trekke til lineære og faktaorienterte beskrivelser når tidspresset ble for stort. Et slikt dilemma tenker jeg handler om at systemiske ideer syntes å ikke ha like stor autoritet og tyngde i barnevernet. Familieterapeutene var opptatt av hvordan konteksten påvirket samarbeidet med familiene og hvordan organiseringen av tjenesten kunne skape avstand og store skiller mellom dem og familiene. De snakket om hvordan tidspres og krav til effektivitet ikke var lett å forene med systemisk arbeid og at tidspresset kunne skyve vekk tid til refleksjon og tid til å la familiene finne sin plass i veiledningstiltaket. Familieterapeutene snakket om en vanskelig balansegang i rollen som både kontrollør og hjelper.

Familiene som får veiledning vil nok merke at tidspresset familieterapeutene står i vil vanskeliggjøre at familiene får til endringer som kan kvalifisere de som «gode nok».

Organiseringen og institusjonalisering av barneverntjenesten vil påvirke deres muligheter for medvirkning, og den faglige terminologien vil gjøre det vanskelig å delta i barnevernets språkspill. De vil merke at definisjonsmakten ligger hos barnevernet og at dette innvirker på deres mulighet til å være sårbare og åpne for den hjelpen de blir tilbudt. Familiene vil kanskje oppleve at metafortellingene om hvordan man skal være som forelder snevrer inn deres muligheter til å etablere positive narrativer om seg selv i foreldrerollen og om dem som familie.

Som tidligere nevnt er jeg også opptatt av hvilke muligheter til forandring av skjevheter i maktforhold som snakkes frem av informantene. Jeg tenker at familiene som møter familieterapeuter i barnevernet får mulighet til å være med å definere virkeligheten, jeg tror at familieterapeutenes kunnskap om narrativer kan bidra til at familier får utforske andre mulige utfall av fortellingen om seg selv enn den problemtette som skrives ut de faktiske opplysningene om familien. På denne måten er familieterapeuter i barneverntjenesten med på å skape endringer i maktforholdet mellom barnevernet og familiene. De er også med på å snakke frem det systemiske perspektivet i møte med andre ansatte og gjennom disse samtalene tenker jeg at familieterapeutene bidrar til bevegelser i tradisjonelle diskurser. Som Øfsti (2008, s. 370) skriver «terapeuten kan ikke velge å fjerne institusjonell og kontekstuell makt», men jeg tenker at familieterapeutene gjennom sin bevissthet på og åpenhet om den makten de er en del av kan bidra til å gi familiene et annet utgangspunkt i møte med barneverntjenesten.

7. Avslutning

Hvilke muligheter er det for familieterapeuten i barneverntjenesten til å fortsette sitt arbeid med å fremme systemiske ideer? Helsetilsynet (2019) mener at barneverntjenestens utfordring er at de ikke har virkemidler til å løse sammensatte problemer. Og at saker med høyt konfliktnivå mellom familien og barneverntjenesten utfordrer barneverntjenestens mulighet til å komme i posisjon til å hjelpe. Christiansen (2015) trekker frem at det mangler kunnskap om fordeler og ulemper med ulike veier inn til hjelpetiltakene. Han får delvis svar på dette av Skilbred og Havnen (2017) som tar til orde for at barneverntjenesten i større grad bør benytte seg av andre samarbeidende instanser i saker der stigmaet rundt det å få hjelp av barneverntjenesten er til hinder for samarbeid.

Jeg mener at en systemisk familieterapeut i barnevernet kan bidra til å løse disse utfordringene. En systemisk terapeut vil kunne bruke sitt perspektiv på endring til å arbeide med og løse sammensatte problemer. De vil med sin sirkulære forståelse på problemer kunne håndtere saker hvor konfliktnivået er høyt, fordi en systemisk terapeut ser på konflikter som noe som oppstår i rommet mellom mennesker og ikke fordi den andre er vanskelig eller har skylden for konflikten. Jeg tror også at en systemisk terapeut vil forstå viktigheten av å trekke inn andre instanser når de møter familier som opplever at konteksten de får hjelp i hindrer muligheter for endringsarbeid. En sosialkonstruksjonistisk familieterapeut vil fremme samarbeid på tvers av vitenskapelig forankring, og være nysgjerrig på hvordan de kan få til samarbeid på tvers av ulikheter.

Jeg tenker denne studien viser at familieterapeutene jeg intervjuet har en viktig rolle i barneverntjenestens tiltaksteam. Det kunne vært interessant å utforske videre hvordan de i enda større grad kan bidra til utjevne skjevheter i forholdet mellom familier og barneverntjenesten. Jeg mener det er viktig at det forskes mer på hvor og hvordan tiltakene organiseres, slik at familier får en best mulig vei inn til å kunne skrive en ny fortelling om dem selv.

Litteraturliste

Aadland, Einar (2011). *Og eg ser på deg. Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Anderson, Harlene (2003). *Samtale, språk og terapi: et postmoderne perspektiv*. København: Reitzel.

Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester LOV-1992-07-17-100. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017). *Kompetansebehov i barneverntjenesten. Innspillrunde april – juni 2017*. Hentet fra <https://www.bufdir.no>.

Bjørnebekk, Wenche (2010). *Utfordringer for utviklingen av et kunnskapsbasert barnevern. Hva barnevernjournaler forteller om skjønn, kunnskapssyn og faglig autoritet*. Fontene forskning 2010(1). Hentet fra <http://fonteneforskning.no>.

Bunkholdt, Vigdis (2010). *Statens helsetilsyn: Et kritisk blikk – til "barnets beste"*. Tidsskriftet Norges Barnevern 2010(2) s. 110 - 124. Oslo: Universitetsforlaget.

Buur, Vivien (2003). *Social Constructionism*. (2. Utg). London: Routledge.

Christiansen, Øvin (2015). *Hjelpetiltak i barneverntjenesten – en kunnskapsstatus*. Bergen: Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge. På oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra <https://www.bufdir.no>.

Dallos, Rudi og Draper, Ros (2005). *Familieterapi. Systemisk teori og praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.

Dallos, Rudi og Vetere, Arlene (2005). *Researching Psychotherapy and Counselling*. England: CPI Group.

Dickerson, Victoria (2010). *Positioning Oneself Within an Epistemology: Refining Our Thinking About Intergrative Approaches*. *Family Process* 2010(49) s. 349 – 368.

Einarsson, Joná Hafdis (2014). *Barnevern i hastighetens tid*. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 2014(2-3) s. 60 - 61. Oslo: Universitetsforlaget.

Forvaltningsloven (1967). Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (LOV-06-16-63). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven>.

Flatebø, Roar (2005). *On knowing much and knowing little. An Exploration of Case Discussions of Child Protection Teams*. (Doktoravhandling). University of East London, London.

Frøyland, Liv (2017). *Systemisk samtale. Psykososialt arbeid med barn, ungdom og foreldre*. Bergen: Fagbokforlaget.

Gergen, Kenneth J. og Gergen, Mary (2005). *Socialkonstruktion. Ind i samtalen*. Danmark: Dans Psykologisk Forlag.

Hertz, Søren (2003). *At arbejde systemisk i et diagnostisk felt*. Fokus på familien 2003(1) s. 22 - 32. Oslo: Universitetsforlaget.

Hoffman, Lynn (1985). *Beyond Power and Control: Toward a "second order" Family systems therapy*. *Family Systems Medicine*, vol. 3(4), s. 381 - 396.

Hoverak, Sveinung og Solstad, Asgeir (2008). *Kort om barnevern*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hårtveit, Håkon og Jensen, Per (2004). *Familien pluss én. Innføring i familierapi*. (2.utg). Oslo: Universitetsforlaget.

Jensen, Per (2009). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid*. Oslo: Gyldendal forlag.

Johnsen, Astri og Torsteinsson, Vigdis Wie (2012). *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Juul, Randi (2010). *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger. Diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna*. (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet, fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.

Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Universitetsforlag.

Killén, Karin (2013). *Barndommen varer i generasjoner: forebygging er felles ansvar*. (3.utg). Oslo: kommuneforlaget.

Knausgård, Karl Ove (2019). Språket, bildene og litteraturen. Hentet fra <https://dagens.klassekampen.no/2019-04-27/spraket-bildene-og-litteraturen>.

Knutsen, Paul (2012). *Michel Foucault som halvdokumentarisk dikter*. Norsk filosofisk tidsskrift 2012(4) s. 278 – 286.

Kopperud, Ella og Michaelsen, Hans Christian (2012). *Leder nr.3 – 2012*. I Fokus på familien 2012(3) s. 176 – 178. Oslo: Universitetsforlaget.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2012). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kvello, Øyvind (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Langsrud, Elisabeth, Fauske, Halvor og Lichtwarck, Willy (2019). *Den barnevernsskapte virkelighet: Et sosialkonstruksjonistisk perspektiv på det faktiske grunnlaget i barnevernets beslutninger*. Tidsskriftet for velferdsforskning 2019(1) s. 74 – 89. Oslo: Universitetsforlaget.

Langsrud, Elisabeth, Fauske, Halvor og Lichtwarck, Willy (2017). *Et maktperspektiv på "gode nok foreldre" i barnevernets kontekst*. Tidsskriftet Norges Barnevern 2017(2) s. 127 – 138. Oslo: Universitetsforlaget.

Lock, Andy og Strong, Tom (2014). *Sosial konstruksjonisme. Teorier og tradisjoner*. Oversatt av Petter Røen. Bergen: Fagbokforlaget.

Lorås, Lennart (2016). *Systemisk familieterapi og Helsedirektoratets krav innen barne- og ungdomspsykiatri i Norge*. Fokus på familien 2016(2) s. 93 – 112. Oslo: Universitetsforlaget.

Lundby, Geir (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehoug.

Martinsen, Kari (2009). *Samtalen, evidensen og skjønnnet*. Oslo: Akribe.

Minuchin, Salvador (2012). *Families and Family Therapy*. Storbritannia: Routledge forlag.

Monsen, Nina Karin (2000). *Velferd uten ansikt. En filosofisk analyse av velferdsstaten*. Bergen: Fagbokforlaget.

Neuman, Iver B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Norges offentlige utredninger (2017:8). *Særdomsstoler på nye områder? Vurdering av nye domsstolsordninger for foreldretvister, barnevernsaker og utlendingssaker*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/id4/>.

Oddli, Weie Hanne og Kjøs, Peder (1998). *Psykologien og vitenskapen. Moderne og postmoderne forståelse av terapi*. Tano – Aschehoug.

Phillips, Nelson, Lawrence Thomas B. og Hardy, Cynthia (2004). *Discourse and Institutions*. The Academy of Management Review 2004(4). Hentet fra <https://www.jstor.org>.

Powell, Bert, Cooper, Glen, Hoffman, Kent og Marvin, Bob (2014). *The Circle of Security Intervention*. New York: The Guilford Press.

Schaanning, Espen (2000). *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigstidens idéhistorie*. Oslo: Spartacus forlag.

Skilbred, Dag og Havnen, Karen (2017). *Hvilke former for råd og veiledning trengs i barnevernet?* Norges Barnevern 2017(4) s. 238 - 253. Oslo: Universitetsforlaget.

Statens helsetilsyn (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. Hentet fra <https://www.helsetilsynet.no>

Statistisk sentralbyrå (2017). *Barnevern, 2015*. Hentet fra <https://www.ssb.no>.

Store norske leksikon (2017). New Public Management. Hentet fra <https://snl.no>.

Store norske leksikon (2018). John Bowlby. Hentet fra <https://snl.no>.

Synonymordboka. Hentet fra <https://www.synonymordboka.no>.

Thagaard, Tove (2003). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget.

Watzlawick, Paul, Weakland, John og Fisch, Richard (1980). *Forandring. Prinsipper for hvordan problemer oppstår og hvordan de løses*. Oslo: Gyldendal Forlag.

Wetherell, Margaret, Taylor, Stephanie og Yates, Simeon J. (2001). *Discourse Theory and Practice. A reader*. Storbritannia: The Cromwell Press Ltd. LINK!

Wahlbeck, Jan-Christer (2006) Kapittel 5: Reflekterende prosesser och barnskyddsarbeite. I Eliassen, Helge og Seikkula, Jaakko (Red.). *Reflekterende prosesser i praksis. Klientsamtaler, veiledning, konklusjon og forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Wittgenstein, Ludwig (1992). *Filosofiska undersökningar*. Stockholm: Thales.

Øfsti, Anne (2008). *Om å ta den romantiske diskursen for gitt; et essay om diskursiv parterapi*. Fokus på familien 2006(4) s. 362 – 374. Oslo: Universitetsforlaget.

Ølberg, Bjørn (2015). *Spesialiseringenes pris*. Stat og styring 2015(5) s. 50 – 52. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1:

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

”Familieterapeut i en barnevernkontekst”

Bakgrunn og formål med prosjektet

Prosjektet er en mastergradstudie i familieterapi og systemisk praksis ved VID vitenskapelige høgskole. Formålet med studien er å undersøke på hvilken måte diskurser i barnevernet påvirker familieterapeuters arbeid med hjelpetiltak i familier.

Problemstillingen er som følger:

Hvilke diskursive familieperspektiver lever i tilknytning til barnevernets hjelpetiltak rettet mot familier med hjelpebehov, og hvilken betydning har disse diskursene for familieterapeuters arbeid med familiene?

Utvalget mitt befinner seg blant ansatte i barneverntjenestenes tiltaksteam. De ansatte jeg vil intervjuer må ha bakgrunn som familieterapeuter, da denne utdanning har vesentlig betydning for min studie. Jeg ønsker å intervjuer til sammen fire ansatte ved to ulike barneverntjenester i østlandsområde.

For å rekruttere informanter vil jeg per mail kontakte barnevernledere ved ulike kontorer i østlandsområde med forespørsel om deltakelse i prosjektet. Det vil være opp til leder å forespørre kandidater som fyller kriteriene for deltakelse i prosjektet.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien tar utgangspunkt i å samle inn data gjennom intervjuer med hver av de utvalgte informanter. Spørsmålene vil omhandle informantenes arbeid med familier, med hovedvekt på hvordan de opplever at barnevernets rådende diskurser påvirker deres arbeid. Intervjuene tar sikte på å vare mellom 60-90 minutter og det vil brukes lydopptak som registreringsmetode.

Forskningsspørsmålene er som følger:

- Hvilke diskurser opplever de ansatte er rådende for deres arbeid med familier i barnevernet?
- Hvor kommer diskursene fra og hvem er med å opprettholde dem? Hvem formidler diskursene til de ansatte?
- På hvilken måte opplever de ansatte at kjennskapen til diskursene snakkes om og løftes opp som et tema?
- På hvilken måte kan rådende diskurser i barnevernet påvirke hvordan de ansatte vurderer familiens kompetanse?
- Hvordan oppleves det å ha et systemisk perspektiv med seg i møte med barnevernets ideer om familier?

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er ingen andre som vil få tilgang til personopplysninger, da all informasjon fra intervjuer skal behandles av undertegnede. Veileder vil kun få kjennskap til det transkriberte materialet fra

intervjuene, der vil det ikke fremkomme opplysninger som kan røpe identitet. Dokumentasjonen vil lagers i låsbar skuff, og vil ikke lagers sammen med lydopptak. Datamaskinen som benyttes til prosjektet vil ha passordbeskyttelse og brukernavn, samt oppbevares i låsbar skuff sammen med lydopptak, notater og utskrifter. Mailadressen som benyttes er passordbeskyttet og mailene vil slettes så snart tilstrekkelig kommunikasjon med informanter er ivaretatt. Dersom informanter ønsker å ta kontakt med prosjektleder per telefon vil det ikke lagers navn på informant på telefonen, og eventuell korrespondanse vil slettes så snart tilstrekkelig kommunikasjon er ivaretatt.

Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes av utenforstående ved publikasjon av oppgaven, da det ikke skal refereres til aktuell arbeidsplass eller andre personopplysninger.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.05.2019. Datamaterialet oppbevares i tre måneder etter prosjektets slutt, med hensyn til eventuelle behov for ettersyn fra sensorene. Materialet vil oppbevares i låsbar skuff frem til endelig tidspunkt for sensur har falt. Alle opplysninger vil da slettes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektleder Liv Heidi Koppang på mailadresse: koppangliv_heidi@hotmail.com eller tlf: 959 76 068.

Veileder for studien er: Høgskolelektor ved VID vitenskapelige Høgskole; Halvor De Flon
tlf: 951 79 924

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om masterprosjektet «*Familieterapeuten i en barnevernkontekst*» og jeg samtykker i å delta i prosjektet. Jeg samtykker i at uttalelser fra intervjuene kan refereres (siteres) i masteroppgaven og i eventuelle artikler og presentasjoner i forbindelse med prosjektet.

Sted

Dato

Underskrift prosjektdeltaker

Vedlegg 2:

Intervjuguide

Innledning

- Presentasjon av meg selv og studiet jeg går på.
- Kort om intervjuets formål, introduksjon og problemstilling.
- Bakgrunn for valg av informanter.
- Trekke frem viktigheten av anonymitet og ivaretagelse av dette i oppgaven.
- Spørsmål fra informant før intervju starter?

Jeg ønsker å invitere deg til en samtale. Målet med denne samtalen er å få frem ulike synspunkter rundt temaet jeg har valgt for masteroppgaven og problemstillingen min. Jeg vil stille spørsmål i samtalen, men målet mitt er ikke å komme til noen konklusjon. Ønsket mitt er at vi kan diskutere og løfte frem tanker om temaet og de spørsmålene jeg stiller. Jeg vil gjerne ha dine historier, erfaringer og tanker. Mens vi snakker vil jeg bruke denne båndopptakeren som min hjelp til å i ettertid huske bedre hva vi har snakket om. Jeg vil også skrive notater for å bedre kunne huske de non-verbale kommunikasjonslinjene som oppstod mellom oss.

Min problemstilling er:

Hvilke diskursive familieperspektiver lever i tilknytning til barnevernets hjelpetiltak rettet mot familier med hjelpebehov, og hvilken betydning har disse diskursene for deres arbeid med familiene?

Del I - familieperspektiver i barnevernet

1. Hvilke familieperspektiver opplever du som rådende på din arbeidsplass?
2. Hvordan opplever du at du får tak i/kjennskap til disse perspektivene?
3. Hvem/hva tenker du er formidlerne av perspektivene?
4. Finnes det noen føringer på kontoret knyttet til dette, direkte eller indirekte?

Del II - familieperspektiv

1. Hva er dine tanker rundt hva som er en god oppvekst i Norge i dag?
2. Hva vil du tenke er gode foreldreferdigheter?
3. Hvor tenker du dine ideer om familier kommer fra?
4. Er dette et tema for refleksjon på arbeidsplassen?
5. På hvilken måte legges det til rette for refleksjoner knyttet til hva det vil si å være "gode nok" foreldre?

Del III – innflytelse

1. Innenfor familierapifeltet snakker man om at terapeuten ikke skal innta en ekspertposisjon, at man skal være opptatt av den andres forståelse av virkeligheten og at det finnes mange måter å forstå virkelighet på mm. Opplever du at det er åpning for å inneha dette perspektivet i ditt arbeid med familier?

2. Barnevernet skal fungere som kontrollør av barns oppvekstvilkår og samtidig være en hjelper for familier. Kan det oppstå situasjoner i ditt arbeid der du opplever at det er konflikt mellom det å være en tjener for det normative systemet og samtidig være en systemisk arbeider?
3. Hvilke perspektiver tenker du da gis forrang?
4. Opplever du at familien selv kan definere sine problemer?
5. På hvilken måte legges det til rette for dette? Og avhenger graden av medvirkning av familiens ressurser/refleksjonsevne?
6. Opplever du at oppdragsgiver sin fortellingen om familien stemmer overens med din opplevelse av familien? Hvilken fortelling opplever du gis forrang?
7. Opplever du at familien er invitert med på å utarbeidelsen av denne fortellingen?
8. På hvilken måte opplever du at det å være en del av barnevernet innvirker på relasjonen mellom deg og familiene du skal hjelpe?
9. På hvilken måte tenker du dette dilemmaet kunnet vært løst?

Del III - avslutning

Noen tanker eller opplevelser du ønsker å få frem før vi avslutter?

Vedlegg 3:

Godkjenning fra NSD

Halvor de Flon

0370 OSLO

Vår dato: 05.06.2018

Vår ref: 60511 / 3 / HJT

Deres dato:

Deres ref:

Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning § 31

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 26.04.2018 for prosjektet:

60511	<i>Familieterapeut i en barnevernkontekst</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>VID vitenskapelig høgskole, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Halvor de Flon</i>
<i>Student</i>	<i>Liv Heidi Koppang</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er meldepliktig og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av personopplysningsloven § 31. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Vi forutsetter at du ikke innhenter sensitive personopplysninger.

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.01.2019 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Marianne Høgetveit Myhren

Håkon Jørgen Tranvåg

Kontaktperson: Håkon Jørgen Tranvåg tlf: 55 58 20 43 / Hakon.Tranvag@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Liv Heidi Koppang, koppangliv_heidi@hotmail.com

Vedlegg 4:

Utdrag fra transkripsjonene

F: det høres ut som det lever mange forskjellige strømninger på et vis, i tjenesten.

I: det er nettopp det det gjør. Veldig mange. Og det er jo bra, jeg tenker at det er bra da. Men vi etterlyser også en type, den lederen som var i fjor, det ingen som bruker ordet omplassert, men hun er i hvert fall ikke leder lenger, hun er et annet sted, hun er ikke leder her hun er i administrasjonen. Også har vi nå en fungerende leder, så alt er på en måte i en slags, hm (pause) hva skal vi kalle det (ler) bevegelse? Lite definert da.

F: men opplever dere at, eller opplever du at disse føringer, det som kommer av nye strømninger, at det er noe dere får tak, og kjennskap til? Er det lett og på en måte være med på hva som skjer og hva som kommer av føringer fra, om det er rådhuset eller om det er fra staten eller hvor det måtte være?

I: eh, det er også et veldig vanskelig spørsmål, eh, jeg er jo veldig aktiv i fagforening, sånn at derfor har jeg mye fokus på det. Jeg sitter i sånn profesjonsutvalg for barnevernspedagoger, så jeg er opptatt av ting som skjer litt over bare det som er på kontoret. Også vet jeg at de fleste saksbehandlerne har mer enn nok med å bare lese stikkordsmessig e-postene sine. Det er så mye de skal forholde seg til, eh, jeg tenkte på å si stakkars dem, eller, ære være dem, eller. Ja det er ikke lett, så det å vite liksom, det er veldig lett å drukne i all informasjon, alle ting, men vi skal for eksempel nå så jeg at vi ble invitert av ledelsen til, et, de som har lagd den, altså helsetilsynet har laget en rapport der de har undersøkt 160 saker i barneverntjenesten, også er det en av de som har vært med i det utvalget som kommer hit om noen uker for å informere om hva de fant i den undersøkelsen. Og da er det satt av mange timer, og vi får være med på det. Og det tenker jeg er supert, da får vi nye impulser, eller. Men det ikke noe sånn at da skal vi når heretter gjøre det på denne måten, det er mer sånn input da, hvis du skjønner hva jeg mener. Vi blir jo veldig inkludert i all informasjon, altså alt er åpent, men det er ikke noe sånn ”hør nå her, nå skal vi satse på dette”, ”disse føringene gjelder nå fra 2019 til 2020, nå er det her vi er”. Det er ikke sånn, ikke sant. Masse input og ideer, og impulser og forsknings, ja, og nå skal vi jo, vi er jo også på noe som heter workplace, som er sånn facebookgreie for, jeg tror de fleste i (navn) kommune er oppfordret til å være på workplace, altså for å danne grupper og inspirere hverandre, holdt jeg på å si, eller ja, sånn facebookaktig, ja det er via facebook. Det så mye informasjon, ikke sant, vi vasser jo i informasjon, masse kurstilbud, det er liksom, men vi får ikke penger til å delta på kurs, eh, vi får penger til å delta på kurs, men det sitter langt inne. Det er 40 000 kr, var det for ett par år siden, som er satt av til fagutvikling i budsjettet, det kan godt hende det er mer nå, det vet jeg ikke. Og der går jo også veiledning inn, og vi er nesten 50 ansatte, det blir ikke noe igjen da, for å si det sånn. Så vi får gå på kurs som ikke koster noe, og det finnes det masse av. Vi må alltid be om godkjenning da, og det er snakk om at vi må finne ut hvilken kompetanse har vi her, hvilken kompetanse trenger vi mer av, og hva er det tiltaksteamet trenger og hva er det undersøkelsesteamet, at det skal være litt mer system på det da. For det er så mye.

F: så det gis litt føringer for hva..., hvis du skal gå på det kurset så er det fordi vi trenger det.

I: ja, og det er bra, det må være en styring ikke sant.

F: jeg lurer på om du har noen tanker om hvilke perspektiver på familie synes du er rådene, eller førende på denne arbeidsplassen? Hvordan ser man på familier?

I: jeg tenker at man tenker at det er jo den viktigste omsorgsarenaen for barna, og at det er, ja, eh, klare føringer på at det er liksom, vi skal virkelig sette inn støtet for å hjelpe barna i familiene, det er det viktigste på en måte. At liksom det biologiske prinsippet det står veldig sterkt, vi skal jobbe med å styrke familien, det er liksom viktige perspektiver. Samtidig som man også er jo, opplever jeg at barnevernet er en ganske lineær kontekst, i det at man, til det mer sammensatt problemstillingene er, det mer blir man opptatt av, uten at man mener det, men finne årsaken til hvorfor ting er som det er, eh, og da tenker jeg jo at man, egentlig uten å mene det nesten, liksom, prøver å peke på en slags sydebukk i en familie og at det også kan legge litt føringer for hvordan vi jobber. Men at man først og fremst tenker at familie er liksom, eh, ja det viktigste rundt barna.

F: har du en opplevelse av på hvilken måte du får kunnskap eller kjennskap til de ulike perspektivene som du trekker frem nå?

I: mmm, det er jo både gjennom lovgivningen, barnevernloven, at den liksom legger klare føringer for at vi skal, eh, ivareta på en måte foreldrenes rettigheter oppe i det hele og at vi skal prøve så langt vi kan få til å styrke deres mulighet til å gi god omsorg, og støtte opp under det. Så det tenker jeg er med.. Hva var det du spurte om?

F: hvor man får, eller hvordan får man kjennskap til disse perspektivene.

I: ja, nei, det er jo via det. Også er det jo fokus opplever jeg fra ledelsen her, men det er jo også fordi loven og det politiske kommer ovenfra. Så tenker jeg jo at, det er kanskje mine tanker da, men det er jo også mye billigere tiltak og prøve å løse ting hjemme (ler), enn av å til kanskje gi de andre, flytte familiene ut av hjemmet, eller ja.

F: at det også er et økonomisk perspektiv i det?

I: kanskje, tror det har litt å si i hvert fall.

F: ikke sant. Tenker du det er noen flere kilder til de perspektivene?

I: (tenker)... Det er det sikkert, jeg vet ikke om jeg kommer på noen. Tenker det er, for det du spør om er våre perspektiv på familien?

F: ja.

I: nei, jeg tenker jo det handler også mye om oss som jobber her og våre blikk inn i familien. Hvem på en måte, hvem av oss som ser inn og hvor vi posisjonerer oss hen da, i forhold til familien, og det er jo med å påvirke da, synet vårt.

F: og opplever du at, det er jo sånn at oppdragsgiverne deres er disse kontaktpersonene eller saksbehandlerne, og opplever du at deres fortelling med familien stemmer overens med din opplevelse av familien?

I: ofte så gjør det ikke det i det hele tatt. I hvert fall hvis det er basert på en skriftlig henvisning og alle henvisninger hit er jo skriftlige, men de kan se utrolig forskjellige ut og det kan gå begge veier. Vi kan bli overrasket positivt, at dette er en familie med masse ressurser og ja, og den gutten var ikke seks dager, men seks timer i minus, og dette ser ikke så gærent ut, og de har jo en god forklaring på veldig mye. Mens andre ganger kan det se annerledes ut. Men ja fortellingen om familien, det er jo kjempeinteressant, at man har forskjellige forståelse i utgangspunktet for familien og for problematikken, og at man ser inn i det med helt forskjellige briller. Og hvordan man punktuerer også i historien. Det er klart at noen som har undersøkt en sak, de leter etter problemer, og vi leter etter det motsatte. Så det blir veldig, veldig forskjellig hvordan vi ser, blikket inn i familien.

F: men når de to fortellingene blir forskjellige, hvilken fortelling tenker du gis forrang da?

I: ja, eh, jeg tenker nok at den første fortellingen med det problematiske blikket gis forrang. Fordi at det er, barnevernet er så mye connecta med tvang og tvangsparagrafter. Også er det at vi skulle gjerne holdt på lenger og jobbe med en familie enn det vi får lov til, for det tar tid med endringsarbeid, men vi har tre måneder så er det stopp-punkt, og da er det kjempestrengt, for vi lov til å jobbe med familien videre eller ei. Og ofte så har det vært noen avbestillinger, også har det vært påske, så har det ditt og datt, så egentlig har det ikke vært så mange treffpunkt med familien. Men det er veldig strengt, her er det vær så god neste. Så noen ganger har vi selvfølgelig familien lenger enn tre måneder, men det er et press etter å avslutte. Og jeg synes det er helt sprøtt! Fordi kan man forvente at folk skal endre seg radikalt på tre måneder, vi vet jo at sånt tar tid. Men dette er det kommunale barnevernet rett og slett.

F: og har du en opplevelse av at familien selv får være med på å utarbeide fortellingen om den selv, at de inviteres inn i det?

I: ja, det har jeg. Vi jobber noe med brevskrivning, ja, og metaliseringsintervju, der de beskriver barndom og holdninger til ting, og hvordan de ser på barnet sitt, ja, så det opplever jeg egentlig, og det er en kjempeviktig bit av jobben vår. At de får kontakt med seg selv og sine problemer og sine utfordringer.

F: så det er to sånne, asså disse narrative brevene og mentaliseringsintervju, det er en del av det som er med på at de skriver sin egen fortelling da?

I: ja.

F: er det andre måter det legges til rette for det?

I: vi har jo for eksempel COS-veiledning, er du kjent med COS (Cicel Of Security)?

F: ja.

F: og der er du litt over i den neste delen av intervjuet som handler om dine familieperspektiver. Du sa jo noe om dette grunnlaget som du kaller det. Og hva er dine tanker rundt hva er en god oppvekst i Norge i dag? Hva tenker du om det?

I: hva er det? nei, det vet jeg nesten ikke, annet enn, fordi det kan være så ulikt. Det er så mangfoldig hva som er en god oppvekst. Hvis jeg skal zoome inn da, fordi vi har blitt kunnskapssamfunn, som gjør at du får deg ikke jobb lenger, da jeg vokste opp fikk jeg jobb som 14-åring, jeg jobbet for faren min fra jeg var 10, hvis jeg ville så kunne jeg det. I dag så får ikke unger det, og dermed så må du ha andre ting inn i livet som gir noen andre type perspektiver. Det må være nok ressurser i familien som gjør at du kan henge med i dette velferdssamfunnet vårt, og hvis ikke det er nok av det, jeg tenker ikke at du skal være søkkrik, det er ikke det jeg tenker på, men jeg tenker at du må kunne kanskje få reise på en ferie, du må kanskje få lov til å delta på noen aktiviteter i hverdagen som gjør at du får stimuli på andre områder enn bare familie. Men noen steder nå så er det ikke penger til det heller, selv om NAV eller barneverntjenesten betaler det, eller skolen, det er bare det at unger har ikke det perspektivet, noen er litt sånn uff. Så det å få være delaktig i et samfunn, er noe av det som blir utrolig viktig for barna. På en eller annen måte som gjør at du får den delen til å utvikle deg, enn bare det å være beskyttende ovenfor din egen familie, fordi at vi har ikke råd til ditt eller ikke råd til datt, og ikke får vi gjort ditt og.. Og det er et perspektiv jeg tror vi er nødt til å ta innover oss, hvordan kan vi være med på å få de til å, de som har det så stusselig da, å bli en del av samfunnet vårt på sin måte. Og da tenker ikke jeg at de skal bli verdensmestere, men være sånn at de opplever selv at de er en del av det. Jeg vet ikke om jeg rota meg bort jeg asså. Men jeg blir veldig opptatt av det, for alle kan ikke bli verdensmestere, alle kan ikke få femere og seksere, noen skal bare få toere og, men da har du i hvert fall en sjangs, får du en toer har du en sjangs til å få noen døråpnere, men har du ikke en toer en gang så har du ikke sjangs til noen ting. Og det begynner å bli mange av de. Og det bekymrer meg. Nå husker jeg ikke spørsmålet ditt?

F: hva som er en god oppvekst i Norge.

I: (ler), og det tenker jeg. Men det kan godt hende de har en god oppvekst, det vet jeg jo ikke, de kan jo oppleve det, mens jeg tror da at det er noe med å være en del av noe. Og at foreldrene også er en del av noe. Det som var litt interessant, jeg har hatt en sak her som familieterapeut, hvor mor har pakistansk opprinnelse og er blitt veldig traumatisert fra hun kom til Norge, og har vært med i NAV systemet opp igjennom tidene så det virkelig holder, og kunne ikke et ord norsk når hun kom for mange år siden. Og hun klarer ikke å gjennomføre noe som helst og forstår heller ikke tydeligvis hva som forventes av henne. Men så gjør hun noen kloke valg, som litt sånn, jøss hvor kom det fra, som for eksempel det å sende ungen sin på korps. Det er det svært få pakistanske som gjør, det visste ikke jeg, før jeg tok et mentaliseringsintervju med henne og jeg skjønnte, men i jøsse navn! hva er dette for noe? Hun svarer helt adekvat på sånne vanskelige spørsmål, og helt uadekvat på følelsesmessig sånn og sånn. Men jeg har heldigvis en kollega som snakker urdu, så jeg ba henne om å være med meg og gjøre intervjuet på nytt, og da satt mor å lo innimellom, sånn ja her har jeg svart i tåka. Og hun ble vurdert som kognitivt svak av NAV. Også tenkte jeg at her er det noe som ikke stemmer. Hun har jo så masse hull i sine referanser på hvordan det er å bo i Norge, hun har jo ikke deltatt i samfunnet vårt, hun har ikke, men så har hun fått en god ide om at barnet skulle være med i korps.

